

I. Ulusal Siyaset Düşüncesi
Sempozyumu

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ

15-16 Aralık 2023

38
yıl
BİLİM
VE
SANAT
VAKFI

KAM
KÜRESEL
ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

MAM
MEDENİYET
ARAŞTIRMALARI
MERKEZİ

Bilim ve Sanat Vakfı
I. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi
15-16 Aralık 2023
Özet Kitapçığı

Yayına Hazırlayan
Havva Yılmaz | Büşra Aytekin

Yayın Yılı: 2024
Yayın Yeri: İstanbul
Yayın Türü: E-Kitap

ISBN: 978-625-94182-8-5

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika no: 15813

KLASİK

BİLİM VE SANAT VAKFI
Vefa Cad. No:41 34134 Fatih/İSTANBUL
Telefon: +90 212 528 22 22
Faks: +90 212 513 32 20
E-Posta: bilgi@bisav.org.tr

Bu kitaptaki tebliğ özetlerinde ifade edilen görüşler
yazarlarına aittir ve onları bağlar.

Bilim ve Sanat Vakfı
I. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi
15-16 Aralık 2023

İÇİNDEKİLER

DÜZENLEME KURULU.....	9
BİLİM VE DANIŞMA KURULU	9
BİLİM VE SANAT VAKFI HAKKINDA.....	11
I. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCESİ SEMPOZYUMU	
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ ÇAĞRI METNİ	15
I. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCESİ SEMPOZYUMU	
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ PROGRAMI	17
I. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCESİ SEMPOZYUMU	
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ TEBLİĞ ÖZETLERİ.....	25

I. GÜN - 15 ARALIK 2023 CUMA

I. OTURUM 09.30 – 11.00

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİNDE EGEMENLİK, SINIR VE ÇOĞULCULUK OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

1. Demokrasi ve Egemenlik Meselesine Tasavvuftan Bakmak: Muhammed İkbâl'in "Manevi Demokrasi"sinde İnsan ve Tanrı İş Birliği FEYZULLAH YILMAZ.....	27
2. İsmail Raci Faruki ile Ahmet Davutoğlu'nun Siyasal Görüşlerinin Karşılaştırılması: Hilafet ve Plüralizm ERTUĞRUL ZENGİN	29
3. Teritoryal Sınır Kavramının Ahlaki Sınırları: İslam Siyaset Düşüncesi ile Liberal Teoride Açık Sınır Politikasının Etik-Politik Gerekçendirilmesi ve Mültecilik Olgusu İBRAHİM BULDUR.....	30
4. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Ne'liği ve Kapsamı Çerçevesinde Nader Hashemi'nin Yaklaşımının Değerlendirilmesi MÜCAHİD GÜRBÜZ.....	31

II. OTURUM 11.15 – 12.45

AYDINLANMA VE İDEOLOJİNİN HALLERİ

OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

1. Sanat Düşüncesi İçerisinden Çıkabilecek Bir İslamcılığa Prolegomena AYTAÇ ODACILAR... 33	
2. Post-Post-Kemalizm: Radikal Kemalizmin "Türkiye Araştırmaları" Gündemi HÜSEYİN ETİL.....	34
3. Milliyetçi Tarih yazımlarında Köken Mitlerinin Kullanımı: Türk Tarih Tezi ve Lübnan Tarih Tezinin Karşılaştırılması M. FAHRİ DANIŞ.....	35

III. OTURUM 14.00 – 15.30

ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNÇESİNDE ADALETİN DİLİ VE DEVLET

OTURUM BAŞKANI: M. AKİF KAYAPINAR

1. Küresel Adalet ve Egemenlik Paradoksı İSMAIL YAYLACI.....	37
2. Savaş Hâlâ Ahlaki Bir Cehennem Midir? Adil Savaş Teorisinin Modern Savaşlarla Uyumu ZEYNEP KIRBAŞOĞLU	38
3. Yeni Cumhuriyetçi Egemenlik Anlayışı: Tüzel Bir Fail-Temsilci Olarak Devlet ASLI AKBAŞ..	39
4. Linguistik Önvarsayımlar Bağlamında Politik Tartışma ve Propaganda FEYZA PINAR YAŞAR.....	40

IV. OTURUM 15.45 – 17.15

FIKİH VE SİYASET I

OTURUM BAŞKANI: ÖZGÜR KAVAK

1. Fürû-i Fıkıh Literatüründe Siyaset Düşüncesinin İzleri: Nevevî'nin <i>Minhâc</i> 'ında Devlet Başkanlığıyla İlgili Hükümlerin İncelenmesi ENES FURKAN ÖMEROĞLU.....	41
2. Osmanlı Fukahasının Siyaset Tasavvuruna Giriş: <i>Dürrer'ül-Hükkâm</i> Örneği BÜŞRA OĞUZ..	42
3. Hanefi Mezhebine Ait bir Fürû-i Fıkıh Kitabı Olan <i>Fethü'l-Kadir</i> Siyaset Düşüncesi Metni Olarak Okunabilir mi? HAVVA USTA	43

V. OTURUM 20.30 – 22.00 ÇEVİRİMİÇİ

SİYASET DÜŞÜNÇESİNDE KÜLTÜRLERARASI İMKÂNLAR

OTURUM BAŞKANI: SERHAT ASLANER

1. Komüniteryanizmin Felsefi Temelleri ÖMER FARUK UYSAL.....	44
2. Sezai Karakoç ve Axel Honneth'in Siyasal Fikirlerinin Mukayesesi: Eleştirel Bir Değerlendirme HARUN AKDEMİR.....	45
3. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Sınırlarını ve İmkânlarını Toplumsal Hareket Çalışmaları Temelinde Yeniden Düşünmek YUNUS TURAN	46
4. İslam Siyaset Düşüncesinin İzinde: Damat Efendi'nin <i>Mecma'u'l -Enhur</i> 'unun İncelenmesi HÜSEYİN YALÇIN	48

16 ARALIK 2023 CUMARTESİ

VI. OTURUM 09.30 – 11.00

FIKİH VE SİYASET II

OTURUM BAŞKANI: NURULLAH ARDIÇ

1. İslam Siyaset Düşüncesi Kaynağı Olarak İbn Âbidin'in *Reddü'l-Muhtâr* İsimli Eserinde Devlet Başkanına İlişkin Atıflar EMRULLAH AYGÜN..... 49
2. Kâsânî'nin *Bedâiu's-Sanâi* Adlı Eserinde Devlet Başkanı Tasavvuru ABDULHAMİT SOĞUKPINAR..... 51
3. Bâbürlü Devletinde Telif Edilen Bir Fıkıh Eserinde Siyaseti Aramak: *el-Fetâva'l-Hindiyye*'deki Devlet Başkanıyla İlgili Hükümlere Dair Bir İnceleme ELİF KELEŞ..... 52
4. İslam Siyaset Düşüncesinde Yönetimin Ahlakilik Sorunsalı: İslam Hukuku Perspektifinden Bir Değerlendirme AYŞEGÜL ÇELİK..... 53

VII. OTURUM 11.15 – 12.45

Kamusal Alanda Demokratik Temsil ve Tanınma

OTURUM BAŞKANI: FEYZULLAH YILMAZ

1. “Ne Demokrasiyle Ne de Demokrasiziz!” Kamusal Alanda Öteki/Farklı Olanla Birlikte Var Olabilmenin Alternatif İmkânları TOLGAHAN CEYLAN..... 54
2. Liberal Kamusal Alana Bir Alternatif: Gannuşi'nin İslami Devlet Düşüncesinde Kamusalılık MUHAMMED ASİM ÖNCEL..... 56
3. Tanınma Mücadelesi ve Popülizm Arasında İktidarın Serüveni BÜŞRA AYTEKİN..... 57
4. Modernleşme Tarihinde Kadın Sembolizmi ZEHRA ÇELİK..... 59

VIII. OTURUM 13.45 – 15.00

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ: NİÇİN VE NASIL?

OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ

1. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi: Bağlamsal ve Kozmopolitan MUHAMMED A. AĞCAN..... 60
2. Siyasal Düşünceleri Karşılaştırmak Mümkün mü? NEDİM NOMER..... 61
3. İslam Siyaset Düşüncesi Nasıl Çalışmalı? M. AKİF KAYAPINAR..... 62

IX. OTURUM 15.15 – 16.45

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ: YAKLAŞIMLAR, YÖNTEMLER

OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

1. Karşıt Kanon Hareketi Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi AYKUT KARAHAN 63
2. Yükseköğretimde Muhafazakâr - Liberal Ayrışması ve Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin İmkânları ÖMER TAŞGETİREN 64
3. Siyasal Düşünceler Neden ve Nasıl Karşılaştırılmalı?: Quentin Skinner'dan Michael Freeden'a Bir *Eylem* Olarak "Siyasal Düşünme" UĞUR ALTUNTAŞ 65
4. Nietzsche ve Siyaset Düşüncesinde Karşılaştırmalı Yöntemler GÜLSÜM KARACA..... 66

X. OTURUM 17.00 – 18.30

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi ve Klasikler

OTURUM BAŞKANI: ALİM ARLI

1. İbn Ezrak el-Gırnâti'nin Siyaset Düşüncesinde Dinin Tesis Edilmesi ve Dini Görevlerin Tayini İlkeleri Arasındaki İlişki AYŞE KAYA 68
2. Osmanlı'da Toprağın Siyasal Konumu AHMET EMRE POLAT 70
3. Siyaseti Karşılaştırmak: Machiavelli'nin *Prens'i* ve Şehzade Korkut'un *Da'yetü'n-Nefs'i* HULUSİ UMUDUM 71
4. Anayasalcılık ve Çoğulculuk Düşünceleri Arasında Eklektik Bir Siyasal ve Toplumsal Model Olarak Medine Vesikası SELMAN BÜYÜKKARA 72

KATILIMCILAR 75

DÜZENLEME KURULU

Ahmet Okumuş, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Muhammed A. Ağcan, İstanbul Üniversitesi

Özgür Kavak, Marmara Üniversitesi

Büşra Aytekin, Bilim ve Sanat Vakfı

Havva Yılmaz, Bilim ve Sanat Vakfı

Hüseyin Etil, Bilim ve Sanat Vakfı

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Abdurrahman Atçıl, Sabancı Üniversitesi

Alim Arlı, Marmara Üniversitesi

Cüneyt Kaya, İstanbul Üniversitesi

Coşkun Çakır, İstanbul Üniversitesi

Feyzullah Yılmaz, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Gökhan Çetinsaya, İstanbul Şehir Üniversitesi (emekli)

Hümeyra Özturan, Marmara Üniversitesi

İshak Arslan, Marmara Üniversitesi

İsmail Yaylacı, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Kadir Temiz, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

M. Akif Kayapınar, İstanbul Üniversitesi

Nurullah Ardıç, İstanbul Teknik Üniversitesi

Ömer Taşgetiren, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Sami Erdem, Marmara Üniversitesi

Süleyman Güder, İstanbul Üniversitesi

BİLİM VE SANAT VAKFI HAKKINDA

Tarihin ve hafızanın kıvrımlarında dolaşarak üzerinde yürüdüğümüz düşünce yolunu bulmaya çalışan Bilim ve Sanat Vakfı (BİSAV), insanlığın ortak birikimini harmanlayarak bugünü inşa etmeyi kendisine amaç edinen bir sivil toplum kuruluşudur. 1986 yılında kurulan BİSAV, sahasında uzman birçok üniversite öğretim üyesi, sanatçı ve yazarın görev aldığı seminerler sayesinde Türkiye’de genç insanların mevcut bilgi paradigmalarını sorgulayabilecekleri bir tartışma ortamı yaratmıştır. 2001 yılında Vefa’daki merkez binasına taşınmasıyla seminer ve araştırma çalışmaları çeşitlenmiş ve daha da zenginleşmiştir. Özgür, hoşgörülü bir çalışma, araştırma ve tartışma ortamı oluşturan BİSAV, evrensel, ulusal, mesleki bilgi ve düşüncelerin sorgulanması, yeniden üretilmesi, yaygınlaştırılması, insanlık yararına uygulanması yolunda çaba harcamakta, bu çaba içindeki yetenekli bilim ve düşünce insanlarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bireyin toplumla, toplumun doğayla uyum içinde yaşadığı bir küresel sistemin imkânına inanan BİSAV, böyle bir sistemin bilgi, inanç ve estetik temellerinin özgürce araştırıldığı bir ortamı hedeflemektedir. BİSAV, bir yandan çağdaş dünya toplumunun ana dinamiklerini anlamaya, diğer yandan Türk toplumunun tarihi köklerini bulmaya ve bu kökler üzerinde sağlıklı bir geleceğin inşasına katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Bilginin üretimi ve organizasyonuna odaklanan BİSAV’ın seminer, araştırma, sempozyum, panel ve yayın faaliyetleri dört merkez vasıtasıyla yürütülmektedir:

Medeniyet Araştırmaları Merkezi (MAM), bilgi ve düşüncenin kadim Çin'den modern Amerika'ya kadar bütün renk ve unsurlarını derinliğine araştırırken, Türkiye Araştırmaları Merkezi (TAM), bu bağlamda tarihsel gerçekliğimizi mercek altına almaktadır. Küresel Araştırmalar Merkezi (KAM), bugünkü dünya gerçekliğini irdeleyip geleceğe dair öngörülerde bulunmaya çalışırken, Sanat Araştırmaları Merkezi (SAM) de bütün bu çabaların merkezinde bulunan insanın iç dünyasındaki estetik inceliğin inşası yolunda çalışmalar yapmayı öngörmektedir.

1988'den bugüne değin kesintisiz düzenlediği seminerlerle BİSAV, bininci seminerini çoktan geride bırakmış ve bu süre zarfında kendi alanında temayüz etmiş yüzlerce ilim insanı ve akademisyeni ağırlamıştır. Yılda iki döneme yayılan güz ve bahar seminerleri 2024 Bahar Dönemi seminerleriyle 69. dönemine hazırlanmaktadır. Her dönemde yaklaşık bine yakın yeni katılımcının takip ettiği bu seminerler, iktisat ve işletme, karşılaştırmalı medeniyet çalışmaları, sanat ve edebiyat, sosyal bilimler ve felsefe, uluslararası ilişkiler ve Türkiye araştırmaları ana başlıkları altında toplanmaktadır.

İnsanın anlam ve değer dünyasına yatırım yapan BİSAV'ın önemli faaliyet alanlarından biri olan sempozyumlar, dört başlık altında düzenlenmektedir. Şimdiye değin 2 uluslararası, 5 ulusal, 8 ihtisas, 21 öğrenci sempozyumu, 3 kolokyum düzenlenmiştir. Uluslararası sempozyumlardan *Klasığı Yeniden Düşünmek*, insanlığın ortak tecrübe alanını şekillendiren, farklı düşünce iklimleri arasında köprüler kuran klasikleri, dünü, bugünü ve yarınıyla incelerken *Medeniyetler ve Dünya Düzenleri* sempozyumu, daha adil ve haktanır bir dünyanın/düzenin imkânını soruşturan farklı iklimlerin mensuplarını buluşturmuştur. Ulusal sempozyumlar arasında *İstanbul: Şehir ve Medeniyet*, *Vefa Senti: Dünü, Bugünü, Yarını, Uzun Sürmüş Bir Akşam: Ölümünün 50. Yıldönümünde Yahya Kemal Beyatlı, Osmanlı Taşrasında İkinci Meşrutiyet*; ihtisas sempozyumları arasında da *Küreselleşme, Doğa Felsefesi, Harf Harf Kadınlar* anılabilir.

BİSAV, araştırma merkezleri bünyesinde pek çok panele de ev sahipliği yapmaktadır: *Görünmeyen Umman: 70. Ölüm Yıldönümünde Ahmet Avni Konuk, Bilmek İçin Okumak: 50. Ölüm Yıldönümünde İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Kurtuluşun İki Yüzü: Hakikat ve Siyaset: 350. Ölüm Yıldönümünde Kâtip Çelebi, Babasının Kızı: 70. Ölüm Yıldönümünde Fatma Aliye, Mimar Sinan'ı Yorumlamak, Göğe Bakan Adam: 420. Ölüm Yıldönümünde Takiyüddin Raşid, Ekonomide Kriz Tartışmaları*

ve 2008'den Beklentiler, Bir Garip Yolcu: Hasan Aycın, Çocuk ve Sanat Buluşması, Çocuk Edebiyatı bu panellerden bir kısmıdır.

Bunlarla beraber *Vefatının 90. Yılında II. Abdülhamid, Zeydilik, Osmanlı'da Fetva ve Fetva Mecmuaları* başlığı altındaki kolokyumlarla BİSAV, araştırmalarını bu dönem ve konular üzerine teksif eden yerli ve yabancı ilim adamlarını bir araya getirmiştir. Bunun yanı sıra BİSAV, *Endülü's'ü Anlamak, Bosna'yı Hatırlamak* gibi kapsamlı özel etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır.

Büyük ekonomilerin, yıkılmaz zannedilen kalelerin çalkalandığı ve gündemin reklam panoları gibi değiştiği dünyamızda, en sahici ve en kalıcı tarafımıza seslenen BİSAV dört süreli yayına sahiptir. 1996'dan beri yılda iki defa yayınlanan ve hakemli bir dergi olan *Divân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* karşılaştırmalı ve disiplinlerarası bir yaklaşımı benimseyerek bir yandan yerleşik gelenek(ler)le hesaplaşma, diğer yandan kendi özgün geleneğimizi ihyâ etme arayışındadır. Altı ayda bir yayınlanan *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)* literatüre ilişkin değerlendirme ve tanıtımlar çerçevesinde gelecek yazılara hakem raporlarını dikkate alarak yer vermektedir. İlk sayısı Mart 2003'te yayınlanan dergi, her sayısında ele aldığı konu ile ilgili kapsamlı birkaç yazıdan sonra konunun alt alanları ile ilgili değerlendirme yazılarını ve yine konuyla ilgili bir röportajı, klasik veya güncel bazı kitap ve tezlerin, kurum, dergi ve kongrelerin tanıtımlarını içermektedir. Vakıfta yapılan tartışmalı toplantıların, konferans, söyleşi ve seminer sunumlarının bant çözümleri de *Notlar* serisinde yayınlanmaktadır.

Osmanlı Medeniyeti, İstanbul Şehir ve Medeniyet, İslam ve Klasik, Medeniyet ve Klasik, Sanat ve Klasik, Harf Harf Kadınlar, Türkiye'de/Türkçe Felsefe Üzerine Konuşmalar adlı çalışmalar ise araştırma merkezlerinin yaptığı faaliyetlerin kitaplaşmış şekline verilebilecek örneklerdendir. Yine *Medeniyetler ve Dünya Düzenleri* başlıklı uluslararası sempozyumda sunulan tebliğler arasından seçilen makalelerin yer aldığı *Civilizations and World Orders: Perspectives from History, Philosophy and International Relations* başlıklı kitap Nova Publisher Science Yayınları arasından çıkmıştır.

BİSAV'ın kütüphane koleksiyonu, genel koleksiyon, süreli yayınlar, başvuru yayınları, tez, nadir kitaplar ve arşiv koleksiyonu olmak üzere zengin bir içeriğe sahiptir. Felsefe, din, sosyal bilimler, doğa bilimleri, teknoloji, sanat-edebiyat, tarih, ekonomi, siyasal bölümlerinde tüm disiplinlerden oluşan yayınlar mevcuttur. 100'e yakın güncel süreli yerli ve yabancı yayın takip edilmektedir. Ayrıca kütüphanenin

film, belgesel, müzik içerikli görsel-işitsel arşivi de bulunmaktadır. Seyfettin Manisalıgil, Mehmet Serhan Tayşi, Ahmet Davutoğlu, Aslan Pulathaneli, Halil İbrahim Şener, Ali Alioğlu ve Abdusselam Erzen'in özel koleksiyonları da kütüphanede mevcuttur. Bu özel araştırma kütüphanesinde kullanıcılar vakfın web sayfasından ve kütüphanedeki bilgisayarlardan tarama yapabilmekte ve açık raf sistemiyle kaynaklara kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Yaklaşık 40 yıldır bilim, kültür ve sanat alanlarındaki faaliyetleriyle BİSAV, Türkiye'nin kültür birikimine katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Binlerce seminer ve yuvarlak masa toplantısı, onlarca sempozyum, panel ve sergi, hatırı sayılır sayıda yayınları ile bunu ortaya koymaktadır.

I. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNÇESİ SEMPOZYUMU

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi Çağrı Metni

Karşılaştırmalı siyaset düşüncesi, küreselleşme sürecinde siyaset teorisinde yeni ve eleştirel yaklaşımlara duyulan ihtiyacı karşılamak üzere gelişmeye başlamış ve Siyaset Bilimi disiplini içinde bir alt alan olarak belirginleşmiştir. Siyaset teorisi çalışmalarında yerleşmiş ve rutinleşmiş olan Batılı yaklaşımların, farklı kültürleri anlama ve bu kültürlerin beraberinde getirdiği güncel politik soruları yanıtlama konusundaki yetersizliği, son otuz yılda siyaset felsefesi çalışmalarında yeni arayışlara yol açmıştır. Siyaset teorisi alanında uzun bir süre kabul görmüş olan modern Batılı metinlerin evrensel ortak aklın ürünü olduğu varsayımı, kültürler-arası etkileşimin giderek artmasıyla temelden sarsılmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan karşılaştırmalı siyaset düşüncesi, disiplinindeki yerleşik anlayışlar tarafından uzun süre göz ardı edilmiş çeşitli geleneklerden düşünürleri ve metinleri gün ışığına çıkararak, siyaset düşüncesini dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkmış olan perspektiflerle zenginleştirmeyi ve siyaset felsefesinin kadim ve güncel sorularını çoğulcu bir yaklaşımla tartışmayı amaçlamaktadır. Yalnızca farklılıklara değil farklı kültürlerin kesişim noktalarına da odaklanan bu karşılaştırmalı düşünme biçimi, siyasetin doğasını daha kapsamlı bir şekilde anlamayı mümkün kılmakta; antik çağlardan

itibaren siyaset felsefesine rengini veren ancak modern klasikleşme sürecinde konumunu yitirmiş olan eleştirel yaklaşımları yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.

Siyaset teorisini, alanda yerleşmiş soruları ve cevapları gözden geçirmeye ve günümüzün çalkantılı siyasi meseleleriyle daha yakından ilgilenmeye davet eden karşılaştırmalı siyaset düşüncesi, tüm dünyada her geçen gün daha fazla akademik ilgiye mazhar olmaktadır. Türkiye’de de bu alana olan ilgi artmakla birlikte, siyaset düşüncesinde karşılaştırmalı çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Türkiye siyaseti ve Türkiye’de siyasi düşüncenin de karşılaştırmalı siyaset düşüncesinin imkânlarıyla yeterince incelendiği söylenemez. Bu konularda akademik katkı sunmanın adımlarından biri olarak Küresel Araştırmalar Merkezi ile Medeniyet Araştırmaları Merkezi tarafından planlanan ve 15-16 Aralık 2023 tarihinde Bilim ve Sanat Vakfı’nda gerçekleşecek olan bu sempozyum, konuyla ilgilenen tüm akademisyenleri, bağımsız araştırmacıları ve öğrencileri bir araya getirerek, karşılaştırmalı siyaset düşüncesi alanındaki farklı bilgi, deneyim ve bakış açılarını ele almayı hedeflemektedir.

I. Ulusal Siyaset Düşüncesi Sempozyumu
KARŞILAŞTIRMALI
SİYASET DÜŞÜNCESİ PROGRAMI
15-16 ARALIK 2023

I. GÜN - 15 ARALIK 2023 CUMA

Açılış ve Kayıt 09.00 – 09.30

I. Oturum 09.30 – 11.00

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesinde

Egemenlik, Sınır ve Çoğulculuk

OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

- **Feyzullah Yılmaz:** Demokrasi ve Egemenlik Meselesine Tasavvuftan Bakmak: Muhammed İkbâl'in "Manevi Demokrasi"sinde İnsan ve Tanrı İş Birliği
- **Ertuğrul Zengin:** İsmail Raci Faruki ile Ahmet Davutoğlu'nun Siyasal Görüşlerinin Karşılaştırılması: Hilafet ve Plüralizm
- **İbrahim Buldur:** Teritoryal Sınır Kavramının Ahlaki Sınırları: İslam Siyaset Düşüncesi ve Liberal Teoride Açık Sınır Politikasının Etik-Politik Gereçeklendirilmesi ve Mültecilik Olgusu
- **Mücahid Gürbüz:** Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Ne'liği ve Kapsamı Çerçevesinde Nader Hashemi'nin Yaklaşımının Değerlendirilmesi

ARA 11.00 – 11.15

II. OTURUM 11.15 – 12.45

Aydınlanma ve İdeolojinin Halleri

OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

- **Aytaç Odacılar:** Sanat Düşüncesi İçerisinden Çıkabilecek Bir İslamcılığa Prolegomena
- **Hüseyin Etil:** Post-Post-Kemalizm: Radikal Kemalizmin "Türkiye Araştırmaları" Gündemi
- **M. Fahri Danış:** Milliyetçi Tarih yazımlarında Köken Mitlerinin Kullanımı: Türk Tarih Tezi ve Lübnan Tarih Tezinin Karşılaştırılması

ARA 12.45 – 14.00

III. OTURUM 14.00 – 15.30

Çağdaş Siyaset Düşüncesinde Adaletin Dili ve Devlet

OTURUM BAŞKANI: M. AKİF KAYAPINAR

- **İsmail Yaylacı:** Küresel Adalet ve Egemenlik Paradoksu
- **Zeynep Kırbaşoğlu:** Savaş Hâlâ Ahlaki Bir Cehennem Midir? Adil Savaş Teorisinin Modern Savaşlarla Uyumunu
- **Aslı Akbaş:** Yeni Cumhuriyetçi Egemenlik Anlayışı: Tüzel Bir Fail-Temsilci Olarak Devlet
- **Feyza Pınar Yaşar:** Linguistik Önvarsayımlar Bağlamında Politik Tartışma ve Propaganda

ARA 15.30 – 15.45

IV. OTURUM 15.45 – 17.15

Fıkıh ve Siyaset I

OTURUM BAŞKANI: ÖZGÜR KAVAK

- **Enes Furkan Ömeroğlu:** Fürû-i Fıkıh Literatüründe Siyaset Düşüncesinin İzleri: Nevevî'nin *Minhâc*'ında Devlet Başkanlığıyla İlgili Hükümlerin İncelenmesi
- **Büşra Oğuz:** Osmanlı Fukahasının Siyaset Tasavvuruna Giriş: *Dürer'ül-Hükâm* Örneği
- **Havva Usta:** Hanefi Mezhebine Ait bir Fürû-i Fıkıh Kitabı Olan *Fethü'l-Kadir* Siyaset Düşüncesi Metni Olarak Okunabilir mi?

V. OTURUM 20.30 – 22.00 ÇEVİRİMİÇİ

Siyaset Düşüncesinde Kültürlerarası İmkânlar

OTURUM BAŞKANI: SERHAT ASLANER

- **Ömer Faruk Uysal:** Komüniteryanizmin Felsefi Temelleri
- **Harun Akdemir:** Sezai Karakoç ve Axel Honneth'in Siyasal Fikirlerinin Mukayesesi: Eleştirel Bir Değerlendirme
- **Yunus Turan:** Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Sınırlarını ve İmkânlarını Toplumsal Hareket Çalışmaları Temelinde Yeniden Düşünmek
- **Hüseyin Yalçın:** İslam Siyaset Düşüncesinin İzinde: Damat Efendi'nin *Mecma'u'l -Enhur*'unun İncelenmesi

II. GÜN – 16 ARALIK 2023 CUMARTESİ

VI. OTURUM 09.30 – 11.00

Fıkıh ve Siyaset II

OTURUM BAŞKANI: NURULLAH ARDIÇ

- **Emrullah Aygün:** İslam Siyaset Düşüncesi Kaynağı Olarak İbn Âbidin'in *Reddü'l-Muhtâr* İsimli Eserinde Devlet Başkanına İlişkin Atıflar
- **Abdulhamit Soğukpınar:** Kâsânî'nin *Bedâiu's-Sanâi* Adlı Eserinde Devlet Başkanı Tasavvuru
- **Elif Keleş:** Bâbürlü Devleti'nde Telif Edilen Bir Fıkıh Eserinde Siyaseti Aramak: *el-Fetâva'l-Hindiyye*'deki Devlet Başkanıyla İlgili Hükümlere Dair Bir İnceleme
- **Ayşegül Çelik:** İslam Siyaset Düşüncesinde Yönetimin Ahlakilik Sorunsalı: İslam Hukuku Perspektifinden Bir Değerlendirme

11.00 – 11.15 ARA

VII. OTURUM 11.15 – 12.45

Kamusal Alanda Demokratik Temsil ve Tanınma

OTURUM BAŞKANI: FEYZULLAH YILMAZ

- **Tolgahan Ceylan:** “Ne Demokrasiyle Ne de Demokrasiziz!” Kamusal Alanda Öteki/Farklı Olanla Birlikte Var Olabilmenin Alternatif İmkânları
- **Muhammed Asım Öncel:** Liberal Kamusal Alana Bir Alternatif: Gannuşî'nin İslami Devlet Düşüncesinde Kamusalılık
- **Büşra Aytekin:** Tanınma Mücadelesi ve Popülizm Arasında İktidarın Serüveni
- **Zehra Çelik:** Modernleşme Tarihinde Kadın Sembolizmi

ARA 12.45 – 13.45

VIII. OTURUM 13.45 – 15.00

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi: Niçin ve Nasıl?

OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ

- **Muhammed A. Ağcan:** Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi: Bağlamsal ve Kozmopolitan
- **Nedim Nomer:** Siyasal Düşünceleri Karşılaştırmak Mümkün mü?
- **M. Akif Kayapınar:** İslam Siyaset Düşüncesi Nasıl Çalışılmalı?

ARA 15.00 – 15.15

IX. OTURUM 15.15 – 16.45

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi: Yaklaşımlar, Yöntemler

OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

- **Aykut Karahan:** Karşıt Kanon Hareketi Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi
- **Ömer Taşgetiren:** Yükseköğretimde Muhafazakâr - Liberal Ayrışması ve Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin İmkânları
- **Uğur Altuntaş:** Siyasal Düşünceler Neden ve Nasıl Karşılaştırılmalı?: Quentin Skinner'dan Michael Freeden'a Bir *Eylem* Olarak "Siyasal Düşünme"
- **Gülsüm Karaca:** Nietzsche ve Siyaset Düşüncesinde Karşılaştırmalı Yöntemler

ARA 16.45 – 17.00

X. OTURUM 17.00 – 18.30

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi ve Klasikler

OTURUM BAŞKANI: ALİM ARLI

- **Ayşe Kaya:** İbn Ezrak el-Gırnâtî'nin Siyaset Düşüncesinde Dinin Tesis Edilmesi ve Dini Görevlerin Tayini İlkeleri Arasındaki İlişki
- **Ahmet Emre Polat:** Osmanlı'da Toprağın Siyasal Konumu
- **Hulusi Umudum:** Siyaseti Karşılaştırmak: Machiavelli'nin *Prens*'i ve Şehzade Korkut'un *Da'yetü'n-Nefs*'i
- **Selman Büyükkara:** Anayasalcılık ve Çoğulculuk Düşünceleri Arasında Eklektik Bir Siyasal ve Toplumsal Model Olarak Medine Vesikası

DEĞERLENDİRME VE KAPANIŞ 18.30

I. ULUSAL SİYASET DÜŞÜNCEİ SEMPOZYUMU
KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCEİ
TEBLİĞ ÖZETLERİ

I. GÜN - 15 ARALIK 2023 CUMA

I. OTURUM 09.30 - 11.00

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNÇESİNDE EGEMENLİK, SINIR VE ÇOĞULCULUK OTURUM BAŞKANI: ÖMER TAŞGETİREN

1. Demokrasi ve Egemenlik Meselesine Tasavvuftan Bakmak:
Muhammed İkbâl'in "Manevi Demokrasi"sinde
İnsan ve Tanrı İş Birliği
FEYZULLAH YILMAZ

Son on yılda, akademiye hilafet meselesine yönelik artan bir ilgiden söz edilebilir. 2012'den bu yana bu konuda yapılan birçok yayın ile kavramın ve kurumun tarihinden, mistik ve tasavvufi boyutlarına, 1924'teki ilgasından, sonraki dönemlerde yol açtığı tartışmalara, demokrasi ve milli egemenlik ile ilişkilerine ve hilafetin günümüzün sosyo-politik ve ekonomik sorunlarına karşı alternatif bir siyasi sistem olarak değerlendirilmesine kadar birçok boyutu incelenmiştir. Bu tartışmalarda özellikle March'ın çalışması temel iddiaları çerçevesinde dikkat çekmektedir. March'a göre, modern İslam siyaset düşüncesinde 'gerçek bir entelektüel devrim' gerçekleşmiş ve bu sayede demokrasi ve halkın egemenliği konusunun teolojik/metafizik bir meşrulaştırması da yapılabilmektedir. Diğer taraftan, March'a göre bu teolojik/metafizik arka plan, beraberinde idealist bir demokratik teoriyi getirdiği için zamanla bu idealist teorinin güncel çoğulcu siyasi koşullar altında imkânsızlığı görülmüştür. Bu da yine March'a göre bir taraftan modern İslam siyaset düşüncesinin sonunu getirirken diğer taraftan March'ın 'siyasi İslam siyaset düşüncesi (political Islamic political thought)' dediği metafizik/teolojik olanla bağını koparmış ya da asgariye indirmiş yeni bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Bu analizler ve varılan sonuçlar tartışılmaya muhtaçtır.

Ben bu bildiriye, bu meseleleri Muhammed İkbâl'in (1877 – 1938) hilafet, demokrasi ve egemenlik konusundaki görüşlerine odaklanarak ve İkbâl'in Tanrı ve insanın bir iş birliği ile ve bir nevi egemenliği paylaşarak yürüttükleri 'manevi demokrasi' kavramı üzerinden incelemeyi planlıyorum. Böyle bir analizi yapmanın en az üç nedenden dolayı önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Birincisi, March'ın kendisi, analizini belli bir kökeni paylaştığını ileri sürdüğü bazı modern Müslüman düşünürler üzerinden yaparken (Mevdudi, Kutup, Gannuşi), 'belki de daha orijinal ya da özgün' olarak nitelendirdiği Muhammed İkbâl'i (1877 – 1938) çok da ikna edici olmayan bir şekilde bu analizin dışında bırakmıştır. İkbâl'in düşüncelerinin Mevdudi'nin düşünceleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu bilinmekteyken İkbâl'in düşüncelerini inceleyerek, modern İslam siyaset düşüncesindeki demokrasi ve egemenlik meselelerine yönelik yapılan iddialar ve sözü edilen 'gerçek entelektüel devrimin' teorik ve kavramsal arka planını daha iyi anlama imkânına kavuşabiliriz. İkincisi, İkbâl'in Tanrı ve insan arasında kurduğu ilişki, March'ın analizindeki diğer düşünürlerinkilerden önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla İkbâl'in bu konudaki görüşlerini incelemek bizim modern İslam siyaset düşüncesindeki demokrasi ve egemenlik kavramlarına yönelik anlayışımızı zenginleştirecektir. Üçüncüsü de modern İslam siyaset düşüncesindeki ve demokrasi teorisindeki 'insanın halifeliği' kavramının kökenlerinin tasavvufun hilafet anlayışında yattığı söylenebilir. Kendini tasavvuf geleneği içerisinde konumlandıran İkbâl'in hilafet ve demokrasi anlayışını incelemek, modern öncesi ve modern dönem arasındaki düşünsel bağlantıları kurabilmemiz ya da daha iyi anlayabilmemiz açısından faydalı olacaktır. Sonuç olarak İkbâl'in demokrasi ve hilafet anlayışını incelemenin hem son dönemdeki hilafet, demokrasi, egemenlik ve İslam/Müslüman siyaset düşüncesi üzerine yapılan tartışmalara hem de küreselleşen dünyadaki demokrasinin meşruiyet krizi, ulus-devletin geleceği, ekolojik krizin temelindeki insan-merkezcilik meselesi gibi konulara katkı yapabileceğini ve bize yeni düşünme yolları açabileceğini umuyorum.

2. İsmail Raci Faruki ile Ahmet Davutoğlu'nun Siyasal Görüşlerinin Karşılaştırılması: Hilafet ve Plüralizm ERTUĞRUL ZENGİN

21 Ocak 1921'de Filistin'de doğan Faruki, ABD'de Harvard Üniversitesi'nde "Justifying the Good: Metaphysics and Epistemology of Value" başlıklı teziyle doktora-sını (1952) tamamladı. Çağdaş bilginin İslamileştirilmesi literatürünün önde gelen isimlerinden biri olan Faruki'nin hayat boyu çalışma ve araştırmalarını yansıttığı *Tawhid* adlı kitabı ilk olarak 1982 yılında yayınlandı. Faruki'den 39 yıl sonra 1959 yılında Konya'da doğan Ahmet Davutoğlu, 1990 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde "The Impacts of Alternative Weltanschauungs on Political Theories: A Comparison of Tawhid and Ontological Proximity" başlıklı doktora tezini savundu. 1994 yılında söz konusu doktora tezini geliştirerek *Alternative Paradigms: The Impact of Islamic and estern Weltanschauungs on Political Theory* ismiyle kitaplaştırdı. Faruki'nin entelektüel hayatının sonlarında Davutoğlu'nun ise başlarında ortaya çıkan iki eserin 1979 İran İslam Devrimi sonrasında Sünni İslamcılığın yürümesi gereken yola dair işaretler verdiği açıktır. İki yazar da ontoloji, epistemoloji, etik ve politika fakülteleri arasında gidip gelen sistematik ve bütüncül kurucu metinler oluşturma arzusunda olmuşlardır. Dinlerin (Faruki) ve medeniyetlerin (Davutoğlu) farklı varlık anlayışlarının farklı bilgi ve değer üretim sürecine sebebiyet verdiği iddia ederler. İki düşünür de nihayetinde İslami varlık anlayışı olarak *tevhid*in modern dünyada diğer din ve kültürlerle (buradaki 'diğer' büyük oranda din olarak kökenini Hristiyan-Yahudi geleneğinde bulan 'Batı'ya tekabül eder) kıyasla ortaya çıkaracağı politik ilke ve varlığa konsantre olurlar. Projelerini etik düzeyle sınırlamaz, açık bir şekilde İslami politik düzene gönderme yaparlar. Faruki'de bu gönderme 'hilafet' kavramı ve devletine varırken Davutoğlu öteki kültürlerle de beraber yaşamayı mümkün kılacak bir 'çoğulculuk' arayış ve anlayışına varır. Bu sunumda iki yazarın varlık anlayışlarıyla politik düzen arayışları arasında kurdukları ilişki benzerlik ve farklılıklarıyla ele alınacaktır. İki düşünürün *tevhid*i kavramsallaştırma içerik ve biçiminin, politik projelerini de etkilediği farklı *tevhid* anlayışlarının farklı politik biçimlenmelere varacağı argümanıya ortaya konacaktır. Nihayetinde İran İslam Devrimi sonrasında Sünni düşünce içerisindeki iki önemli ismin benzer özellikler gösteren metinlerinin nasıl politik anlayışlara varacağıının görülmesi İslamcılık düşüncesinin 1980'ler sonrasındaki ufuk çizgisini belirlemek açısından açıklayıcı olacaktır.

3. Teritoryal Sınır Kavramının Ahlaki Sınırları: İslam Siyaset Düşüncesi ile Liberal Teoride Açık Sınır Politikasının Etik-Politik Gereçeklendirilmesi ve Mültecilik Olgusu İBRAHİM BULDUR

Bu çalışmada karşılaştırmalı siyaset teorisi bağlamında İslam siyaset düşüncesi ve liberal politik teori, teritoryal sınırların ahlaki gerçeklendirilmesi ve bu gerçeklendirmenin mültecilik politikasına etkisi kapsamında tartışılacaktır. Andrew March'a göre karşılaştırmalı siyaset teorisi için en uygun yöntem, karşılaştırılan ötekilerin farklı dini doktrinler temelinde kurulmasıdır, zira ancak bu şekilde farklı normatif gerçeklendirmeler ışığında değer çatışmalarına ve ahlaki anlaşmazlıklara ulaşabilir ve aradaki benzerlikler/farklılıklar açığa çıkarılabilir. Bu yöntemi esas alan çalışmamızın hedefi; insan, aidiyet, sınır ve öteki kavramları merkezinde İslam düşüncesi ve liberal teori arasındaki ontolojik farklılıkların mültecilik olgusu özelinde etik-politik sonuçlarına odaklanmaktadır.

Hem İslam düşüncesinin hem de liberal düşüncenin (iki düşünce geleneğinin birçok farklı yorumlama biçimi olduğunu unutmamak kaydıyla) ulus-devlet sınırlarını aşan etik-evrenselci bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. İslam düşüncesinde evrensel topluluğun normatif vizyonu olarak ümmet kavramıyla karşılanabilecek bu düşünce, liberal teoride otonom birey (ahlaki eşitlik) ve evrensel insan haklarına yapılan vurgu ile belirginleşir. İki düşünce geleneği arasındaki benzerlik, teritoryal sınırların nerede başlayıp nerede biteceğine dair ahlaki gerçeklendirme sunamamasıdır. İki taraf için de sınırları belirlenmiş ulus-devletlerden oluşan mevcut uluslararası sistemin dayattığı zorunluluklara karşı genellikle pragmatik bir kabulleniş söz konusudur. Ancak günümüzün en önemli meselelerinden biri haline gelen göç ve mültecilik olgusu, cari uluslararası yapıyı sorgulamaya açmış, açık sınır ve kapalı sınır politikalarının ahlaki düzlemde tartışılmasını beraberinde getirmiştir. Liberal teoride açık sınır politikası; temel insan hakları, dünyanın ortak mülkiyet olduğu, küresel fırsat eşitliğinin sağlanması, kozmopolitan hak ve göç etme hakkı temelindeki argümanlarla gerçekleştirilmektedir. İslam siyasi düşüncesinde sosyo-politik bağlılıklar ve ayrımlar dini ve metafiziktir. Bu yüzden açık sınır politikası, -dar'ul-İslam ve hicret kavramları temelinde- İslam dinine tabi olan ya da Müslümanlara açıkça düşmanlık etmeyen herkesin

istediklerinde ülke değiştirebilmelerini potansiyel olarak içerdiği argümanı ile savunulmaktadır. Çalışma, bu argümanlar temelindeki ayrımların netleştirilmesini ve benzerliklerin ve de farklılıkların ortaya konmasını hedeflemektedir.

4. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Ne'liği ve Kapsamı Çerçevesinde Nader Hashemi'nin Yaklaşımının Değerlendirilmesi MÜCAHİD GÜRBÜZ

Karşılaştırmalı siyaset teorisi, hâlihazırda, siyaset teorisinin bir alt alanı olarak hareket ederek mevcut literatürün genişletilmesine olduğu kadar farklı olanla etkileşim ve diyaloga yönelik bir girişim olarak da nitelendirilmektedir. Aynı zamanda siyaset teorisinin sınırlılıklarının aşılmasına yönelik çabalar, Batı ve Batı-dışı gibi ikilemlerin ötesine geçmek ve oryantalizm eleştirileri çerçevesinde Batı merkezciğin tartışılması karşılaştırmalı siyaset teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Bunların yanında, siyasal olgularının farklı bağlamlarda ele alınması da Karşılaştırmalı siyaset teorisinin kapsamına dâhil edilmektedir. Din ve demokrasi ilişkisini farklı bağlamlarda ele alan çalışmalar bu kapsama dâhildâhil edilmektedir.

Nader Hashemi'nin din ve demokrasi ilişkisini ele alan çalışmaları, özellikle de *Islam, Secularism, and Liberal Democracy: Toward a Democratic Theory for Muslim Societies* (İslam, Sekülerizm ve Liberal Demokrasi: Müslüman Topluluklar için Demokratik Bir Teoriye Doğru) adlı çalışması karşılaştırmalı siyaset teorisi kapsamında değerlendirilmektedir. Hashemi'nin düşüncesinin ana hatlarına nüfuz edebilmek için öncelikle Hıristiyan dünyasındaki demokrasi tarihi ve bu tarihin Müslüman dünyasındaki demokrasinin gelişimi açısından karşılaştırmalı değeri çerçevesinde ortaya koymuş olduğu temel argümanlar serimlenecektir. Hashemi'nin İslam, sekülerizm ve liberal demokrasiyi ele alma biçimi ve karşılaştırması her ne kadar sorunlu olsa da bu konunun seçilmiş olması karşılaştırma açısından makul ve tutarlıdır. Çalışmanın analiz çerçevesi her ne kadar karşılaştırmalı siyaset teorisi kapsamında değerlendirilse de karşılaştırmalı siyaset teorisinin amacı ve metodolojisi dikkate alındığında birtakım kısıtlılıklara sahip olduğu görülmektedir.

Karşılaştırmalı siyaset teorisinin amacı farklı kültürler, düşünceler ve pratikleri de dikkate alarak siyasal olanın keşfedilmesine yönelik bir girişim olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında karşılaştırmalı siyaset teorisinin amacı ve kapsamı, etik-normatif ihtilaflar ve bunların gerekçelendirilmesi temelinde siyaset düşüncesinin

karşılaştırmalı incelemesi olarak sınırlandırmaktadır. Karşılaştırmalı siyaset teorisinin amacına yönelik bu iki yaklaşım farklılıklar ve ortaklıklar çerçevesinde şekillenmektedir. Bu yaklaşımların ilkinde farklı kültürler, uygulamalar ve düşünceler arasında siyasal olanın ne olduğu karşılaştırma yöntemiyle keşfedilmeye çalışılmaktadır. İkincisinde yalnızca etik-normatif ihtilafların karşılaştırma açısından temel olduğu ileri sürülerek yalnızca bu çerçevede karşılaştırmanın mümkün olduğu iddia edilmektedir. Bunlara ek olarak, Karşılaştırmalı siyaset teorisinin amacının siyaset teorisi literatürünün genişletilmesi için Batı-dışı düşünürlerin ve düşüncelerin literatüre dâhil edilmesi olduğu belirtilmektedir.

İlk olarak, bu çerçevede değerlendirildiğinde Hashemi'nin çalışması siyasal olanın keşfinden, etik-normatif ihtilafların karşılaştırmasından ve literatürün genişletilmesinden ziyade din ve demokrasi ilişkisi açısından farklı bağlamların ele alınmasıdır. Bu durum farklı bağlamların ele alınması nedeniyle karşılaştırma olarak nitelense de farklı bağlamlarda Batı'da yaşanan gelişmelerle paralellikler bulma/kurma girişimi olması nedeniyle karşılaştırma olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

İkinci olarak, Hashemi'nin farklı geçmişlere ve ön kabullere sahip olan liberalizm ve demokrasi arasındaki farklılıkları sorgulamaksızın liberal demokrasi kavramı altında karşılaştırma yapması birtakım sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, liberalizmin bir çeşit sekülerizm gerektirdiğine dair bir uzlaşma söz konusuysen demokrasinin kesinlikle seküler olması gerektiği iddiasına yönelik karşıt görüşler bulunmaktadır. Oysaki Hashemi karşılaştırmasını liberal demokrasinin bir tür sekülerizm gerektirdiği fikri üzerine inşa etmektedir. Hashemi, Batıdaki sekülerizm anlayışına yönelik eleştirileri gündeme getirirken liberal demokrasiye yönelik eleştirileri dikkate almayarak karşılaştırmanın kısıtlı hale gelmesine neden olmaktadır.

Son olarak, İslam ve İslamcılığı ele alma biçimi birtakım sorunları barındırmaktadır. İslam'ın özsel olarak sekülerizme karşıt olmadığını belirtirken bu iddiayı temellendirecek bir çabaya girmemektedir. Hangi dini ifadelerin liberal demokrasiyle bağlantılı olduğu konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Bu durum karşılaştırmanın sıhhati konusunda sorunlara yol açmaktadır. Benzer şekilde İslamcılığın veya genel olarak dini hareketlerin düşünsel boyutları yerine ortaya çıktığı toplumsal koşullara önem vermesi karşılaştırmanın sınırlılığına işaret etmektedir. Ayrıca İslamcılar içerisinde demokrasiye karşıt olanlar bulunduğu gibi demokrasiyi destekleyenler de bulunmaktadır. Hashemi tarafından İslamcılık içindeki bu

düşüncelerin detaylı bir şekilde ele alınmamış olması karşılaştırma açısından sorun oluşturmaktadır.

Tüm bu sorunlar dikkate alındığında Hashemi'nin karşılaştırmalı siyaset teorisinde değerlendirilen çalışmasının karşılaştırmanın amacı ve yöntemi konusunda çeşitli kısıtlılıklara sahip olduğu görülmektedir.

II. OTURUM 11.15 – 12.45

AYDINLANMA VE İDEOLOJİNİN HALLERİ

OTURUM BAŞKANI: İSMAİL YAYLACI

1. Sanat Düşüncesi İçerisinden Çıkabilecek Bir İslamcılığa Prolegomena

AYTAÇ ODACILAR

İslamcılık düşüncesi, Osmanlı'da modernleşme tartışmalarına paralel olarak ortaya çıkmış ve (dahası) varlığını Türkiye'de düşüncenin filtresi olarak sürdürdüğü bir zihin pratiği olarak ifade edilebilir. Düşüncenin kurulumundan/oluşumundan itibaren modern olan İslamcılık düşüncesinin modernlikle ilişkisi, en doğru ifadeyle, modernliğe iyi bir versiyon girişimi/çalışması olarak açıklanabilir. İslamcılığın modernlikle kurduğu bu organik bağ, modernliğin Batı'nın otantik tarihinden çıkarılarak ihraç nesnesine dönen düşünce tarzı üzerinden serimlenebilir. Modern sıfatına mündemiç bu şey, insanın bir şeyi bilebilmesi, bildiği bu şeyi başkalarına aktarabilmesi ve bunun üzerinden ilerleneceği düşüncesine içkin varsayımlar olarak özetlenebilir.

Modern sıfatını oluşturan bu varsayımları, İslamcıların gerek modern dünyada müspet görülen şeyleri İslam içinden bilgiye dönüştürme gayretlerinde gerekse İslami metinleri modern bir tarzda yeniden anlamlandırma çabalarında görmek mümkündür. Modernliğin 20. yüzyılda bilhassa dile dönüş düşüncesi içerisinden sorgulanması ve varsayımlarının sarsılması modern sıfatını taşıyan tüm düşüncelerin iddialarını da aynı ölçüde etkilemiştir. Türkiye'deki İslamcılık düşüncesinin, Cumhuriyet modernleşmesinin modernliği belirli bir yaşam tarzı içinde tekelleştirme girişimi sebebiyle, bu sarsılmayı derinden tecrübe etmediğini söyleyebiliriz. Hatta bahsi geçen modernleşme tarzının sarsılmasından yararlanıp daha fazla alan

doldurması sebebiyle güçlendiği düşünülebilir. Ancak 21 yıldır İslami hassasiyetlerini her fırsatta dile getiren AKP iktidarının bugününe bakıldığında İslamcılığın ve salık verdiği İslam'ın hakikatliğinin, modern düşüncenin çöküşüne paralel ortaya çıkan diğer düşünceler gibi, yaşam tarzı (belki de kültür) mesabesinde telakki edildiği vakidir. Bu durumu, İslamcılığın geç kalmış ve doğrudan olmayan şekilde modernlik sıfatının sorgulanmasının sonucu olarak görebiliriz.

Dinleri yorumlama tarzına da egemen olan modernliğin hegemonik karakterini oluşturan bilme tarzının sorgulanmasına müteakip dinlerin başka şekillerde de yorumlanacağını düşünebiliriz. Buna müteakip, siyasal alanda bu yorumların salık verileceği yeni bir İslamcı düşünceden bahsedebileceğini öngörebiliriz. Modernlik düşüncesini temelden sarsan 20. yüzyılda dil-düşünce-insan ilişkisi üzerinden yapılan çalışmaları merkeze alarak, sanat düşüncesi içinden çıkabilecek din yorumu üzerinden kendini ortaya koyan bir İslamcılık düşüncesinin bu kapsamda ortaya çıkabileceğini düşünmek mümkündür. Gerek dünyanın her döneminde koruduğu önemle gerekse de insanın edilgenleştirilmesine karşı konumlanan yapısıyla sanat düşüncesinin dinin *her zaman geçerli olma* varsayımıyla büyük bir uyum sağlayacağını düşünebiliriz. Modernlikle beraber bilmenin ıskartaya ayırdığı, dinde ilk ilke olarak görülebilecek *imanın* bu yeni düşüncede güçlenecek bir kavram olacağını da öngörmek mümkün. Bu çalışma, en temelde, insanın dünyada var oluş tarzının dil ile ilişkisinde sanatın konumunu ve bu konumdan üretilebilecek bir din yorumunun imkânlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, varlık olarak insanın yeniden yorumlanmasında temellenecek din görüşünün kulluk, iman, Kur'an, tarih yazımı, sünnet vb. gibi temel konulara nasıl yaklaşabileceğine dair başlangıç mahiyetinde değerlendirmeler ana amacı destekleyici görüşler olarak sunulacaktır.

2. Post-Post-Kemalizm:

Radikal Kemalizmin “Türkiye Araştırmaları” Gündemi HÜSEYİN ETİL

Her yeni durum eskiye dair hâkim yargıların, bakış açılarının, yorumlama çerçevelerinin yeniden değerlendirilmesiyle sonuçlanıyor. Bunun bir örneğini Türk modernleşmesi tartışmalarında da görmekteyiz. Farklı politik ve toplumsal konjonktürlerde birbirinden farklı *Türkiye okumaları* gündeme gelmekte ve bu durum akademik araştırma gündemlerini de etkilemektedir. Bu tebliğde, Türkiye çalışmalarında

meta bir tartışma olarak gündeme gelen “post-post Kemalizm” tartışmasının entelektüel, politik ve ideolojik kaynakları üzerinde durulacaktır. Türkiye çalışmalarında “yeni” araştırma vaadi olan post-post Kemalizm, öncelikle post-Kemalizmi destabilize etmeyi, istikrarsızlaştırmayı amaçlamakta, sonrasında da Kemalist paradigmaya yeniden akademik itibar kazandırmaya çalışmaktadır. Kemalist yazının, onun ideolojik evreninin entelektüel ve akademik jentifikasyonuna yönelmektedir. Post-post Kemalist paradigma, Türkiye araştırmalarını anti-Kemalist fikriyatın araştırılmasına ve “karşı-devrimci” teori ve pratiğin soruşturulması gündemine indirgeme eğilimidir. Bu ekseninde odaklandığı Kemalizmin eleştirisinden ziyade Kemalist eleştirisinin eleştirisidir; “uç sağ” olarak adlandırdıkları İslamcılığın, Kemalist angajmana bağlı kalarak akademik nesneleştirmeye tabi tutulmasıdır. Post-post Kemalizm, Kemalizmi otoriterlik çalışmalarının konusu olmaktan çıkarak onu modernleşme anlatısı olarak yeniden rehabilite etmeye dönük bir girişimdir. Bu açıdan ideolojinin akademikleştirilmesi, akademik faaliyetin ideolojik çalışma adına araçsallaştırılmasıdır. Diğer yandan da İslamcılığı “gericiliğin retoriği”ne indirgeyerek onu uçlaştırma ve radikalleştirilmeyi amaçlamakta ve bu sayede otoriterlik çalışmalarının yegâne “yeni” nesnesi haline getirmeyi hedeflemektedir. Sunumda, yeni araştırma dikkati üç ekseninde temellendirilmeye çalışılacaktır; i) yeni insan ve toplum yaratma programının adı olarak Kemalist eskatoloji, ii) “aydın ihaneti” söylemi ve tarihin ilerletici öznesi olduğu varsayılan aydın devrimciliği ve iii) Kemalist politik ontoloji, yani devrim, karşı-devrim kategorileriyle yapılanmış Kemalist Türkiye okuması bağlamında ideoloji-kritik bir sunum gerçekleştirilecektir. Bu üç belirlenime işaret ederek yeni bir araştırma, problematik vaadi olan *post-post Kemalist* adlandırmanın “radikal Kemalist” Türkiye okumasının güncellenmiş versiyonu olduğu iddia edilecektir.

3. Milliyetçi Tarih yazımlarında Köken Mitlerinin Kullanımı: Türk Tarih Tezi ve Lübnan Tarih Tezinin Karşılaştırılması

M. FAHRİ DANIŞ

Modern ve meşru siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus-devletin belki de en öncelikli uğraşı; üzerinde hâkimiyet iddiasında bulunduğu coğrafyadaki bireylerle bir kimlik (millet) atamak ve modern özneyi bu kimlik kategorisi altında tanımlamak olmuştur. Ulus-devletin *sine qua non* bir şiarı olarak tarih tasarımı ya da tarih yazım geleneği; milli varoluşa tüm orijinalliyini katan yegâne kültürel sahayı

oluşturur. Milli özne; çeşitli mitlerin, efsanelerin ve anlatıların milli bir tonda rasyonelleştirilerek derlenmesi faaliyeti sonucunda ortaya çıkan milli tarihyazımının bir parçası şeklinde düşünülebilen öznedir. Böyle bir milli tarihyazımı fikrinin en önemli parçalarından biriye, mevzubahis topluluğun geçmişini çok eski zamanlarda temellendirecek kadim atalarla kurulan mistik ilişki biçimidir.

Bir ulus-devlete mevcudiyet katan her milli tarih tezi, aynı zamanda o ulus-devletin, ulus-devlete ait coğrafyanın ve tebaanın antik devirlerden itibaren mevcut olduğunu gösteren bir köken mitine sahiptir. Ulus-devlet fikrinin ve daha da temelde millet düşüncesinin Avrupa siyasal-ekonomik gelişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkması fakat kolonyalizm marifetiyle dünyanın geri kalanına da sirayet etmesi, bu konseptlerin Batı-dışı coğrafyalardaki kullanımını bir miktar sorunsallaştırmıştır. Milliyetçi tarihyazımları ve onların ihtiva ettikleri köken mitleri de bu sorunlu meselelerin birer parçası görünümündedir. Ortadoğu'da Osmanlı bakiyesi ulus-devletlerin ilk dönemlerine bakıldığında; iktidar mekanizmasının kurumsallaşması aşamasında en önemli problemlerden birinin, büyük oranda dini sadakat ve hanedana bağlılık gibi faktörler etrafında sağlanmış kapsayıcı imparatorluk kimliğinden milli kimliğe geçiş süreci olduğu görülür. Bu noktada Osmanlı İmparatorluğu'nun doğrudan ardılı olarak genç Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kimlik siyaseti ya da kimliği temellendirecek resmi tarihyazım sürecine bakış perspektifi, Ortadoğu'daki diğer ulus-devletlerden belirgin farklılıklar gösterir.

Osmanlı'nın Arap topraklarının yeni ulus-devletleri ve bu devletlerin yöneticileri, büyük oranda Türkiye'nin kurucu elitiyle aynı eğitim formasyonunu paylaşmaları ya da benzer bir dünya görüşüne sahip olmalarına rağmen, milli kimliği temellendirecek faaliyetlerinde çoğunlukla başarısız olmuşlardır. Bu devletler içinde Lübnan'ın konumu istisnai gözükmektedir. Zira Lübnan ve bölgenin Hıristiyan elitleri, Batı ile erken tarihlerde iletişime geçmenin ve 19. yüzyılda Beyrut'un kozmopolit bir Akdeniz liman kenti olarak öne çıkmasının getirdiği avantajlarla, modern Avrupalı konseptlerle önceden tanışmış durumdadır. Ayrıca Osmanlı Lübnan'ındaki bir dizi içsel faktör (yerel ailelerin ayrıcalıklı konumu, Marunî Kilisesi'nin varlığı), bölgedeki Hıristiyan cemaatin kimlik algısını ve tarihsel geleneklerini belirlemiş, buna bağlı olarak da 'teritoryal' bir birim olarak Lübnan'ın meşruiyetini güçlendirmiştir.

Bu çalışmada aynı bölgedeki iki genç ulus-devlet olarak Türkiye ve Lübnan'daki kurucu iktidarların milli kimlik tahayyülleri ve bu süreçte resmi tarihyazım

geleneklerindeki kurucu mit fikirleri karşılaştırmalı bir okumaya tabi tutulacaktır. Her iki örneğin de kuruluş aşamalarındaki kimlik ve tarih politikaları itibariyle belirgin bir köken mitine bağlı gözükmeleri (Anadolu Uygarlıkları Teorisi ve Fenike Miti), bu doğrultuda sistemli bir tarih tezine sahip olmaları ve çeşitli sembolik öğeler üzerinden bu geçmiş algısını görünür kılma çabaları, iki devleti de bölgedeki diğer siyasal birimlerden ayırır. Öte yandan birinin tam bağımsız olup diğerinin kolonyal bir devlet olmasına rağmen benzer süreçleri ve metotları takip etmeleri de bu konudaki karşılaştırma pratiğini daha da ilginç hale getirmektedir. Son olarak Türkiye ile Lübnan arasında yapılacak bu tarz bir karşılaştırmalı okuma; her iki devletin de sonraki yıllardaki kimlik merkezli politikalarına ve problemlerine alternatif bir bakış atmayı mümkün kılacaktır.

III. OTURUM 14.00 – 15.30

ÇAĞDAŞ SİYASET DÜŞÜNÇESİNDE ADALETİN DİLİ VE DEVLET

OTURUM BAŞKANI: M. AKİF KAYAPINAR

1. Küresel Adalet ve Egemenlik Paradoksu

İSMAİL YAYLACI

Bu makale egemenlik kurumunun küresel adalet problemi için temel bir paradoks oluşturduğunu iddia ediyor: egemenlik hem adaletin olanaklılık koşulu, hem de onun gerçekleşmesinin önündeki başat yapısal engeldir. Egemenlik hem yasal olarak uygulanabilir adalet yükümlülüklerini tesis etmek için bir gerekliliktir, hem de bariz adaletsizlikleri himaye eden bir kalkandır. Bu durum egemenliğin aynı anda hem deva hem zehir olan *pharmakon* benzeri yapısal ikircikliğini gösterir. Bu iddiayı serimlemek için makale öncelikle egemenliğin haklı olarak uygulanabilir küresel yükümlülükler şeklinde tanımladığım küresel adalet için nasıl bir paradoks oluşturduğunu irdeliyor. Ardından makale uluslararası siyasal teorisinin üç ana geleneğinin—realizm, devletçilik ve kozmopolitanizm—egemenlik ve küresel adalet arasındaki bu paradoksal ilişkiyi nasıl değerlendirdiğini analiz ediyor. Realizm küresel adalet fikrini terk ederek paradoksu geçersiz kılarken, devletçilik milli sınırların içinde geçerli olan adalet yükümlülükleri ile milli sınırların dışında olanlar arasında bir ayırım yaparak paradokstan rahatsız olmayacak şekilde pozisyonlanır. Kozmopolitanizm ise küresel adaleti gerçekleştirmek için egemenliği aşmaya çabalar, fakat bunu yaparken paradoksa daha fazla gömülür çünkü

egemenliği devletin altında ve üstündeki düzeylerde yeniden tesis eder. Makale, en son olarak egemenliğin ayartıcı çekiciliğine işaret ederek onun Janus-yüzlü karakterinin bizleri götürdüğü noktanın küresel adaleti egemenlik içinde arayan tedirgin ve trajik bir siyaset olduğunu çünkü öngörülebilir gelecekte egemenlik kurumunun var olmaya devam edeceğini savunuyor.

2. Savaş Hâlâ Ahlaki Bir Cehennem Midir? Adil Savaş Teorisinin Modern Savaşlarla Uyumu

ZEYNEP KIRBAŞOĞLU

Adil savaş silahlı çatışmaların ahlakiliğine yüzyıllardır rehberlik eden önemli bir kavramdır. Kavram pek çok disiplin tarafından incelenmiş, üzerine çok kez yazılıp çizilmiştir. Ancak kavramın adalet vurgusundan dolayı hem savaş hem de adil savaş siyaset ve etik alanlarının kesişim noktasında kendini bulmuş bu yüzden de siyaset felsefesinde hatırı sayılır ölçüde dikkat çekmiştir. Bu konuda yazan çağdaş düşünürlerden biri de Michael Walzer'dır. Michael Walzer'ın büyük kitabı *Haklı Savaş ve Haksız Savaş*, savaş etiği alanında önemli bir metin olmaya devam etmekte ve savaşın ahlaki meşruiyetini değerlendirmek için değerli iç görüler ve etik ilkeler sunmaktadır. Savaş etiğinin sınırları ve eski ilkelerin çağdaş dünyanın karmaşıklıklarına uyarlanması gerekliliği üzerine tartışmalara ilham vermeye devam etmektedir. Kitabın temel tezi, silahlı çatışmaların adaletini ya da adaletsizliğini değerlendirmek için kullanılacak ahlaki standartlar ve kriterler olduğu ve bu kriterlerin savaş ahlakının değerlendirilmesine rehberlik etmesi gerektiğidir. Savaşın tüm ahlaki ilkelerin terk edildiği bir alan olmadığını, aksine hem savaşa girme kararında (*jus ad bellum*) hem de savaşın yürütülmesinde (*jus in bello*) saygı gösterilmesi gereken ahlaki sınırlar olduğunu savunur. Yani, Walzer'ın çalışmasının 300'ü aşkın sayfa boyu sürdürdüğü argümanı savaşta dahi ahlaki ilkelerden vazgeçilmemesi gerektiğidir. Bahsi geçen tez ve onu izleyen argüman her ne kadar ilham verici de olsa hatalardan yoksun değildir.

Bu çalışmada benim tezim Walzer'ın haklı savaş üzerine geliştirdiği ahlaki argümanının günümüzde devam eden çağdaş silahlı çatışmalar özelinde yetersiz olduğu yönündedir çünkü o, ahlaki eylemlerden bahsederken hem savaşan özneleri hem de karar verici mekanizma olan devletleri hedefe alarak argümanını geliştirmektedir. Oysa ben, bu çalışmada, modern savaşlarda adaletin devletlerin ödevi olduğunu ancak ahlaki kararların bireysel düzeyde ilerlediğini iddia ediyorum.

Çünkü adil savaşın ve savaştaki ahlaki eylemlerin hem birbirini kapsayan hem de ayrı ayrı var olabilen yönler olduğunu düşünüyorum. Savaşta adil ve ahlaki olan şeyler üzerine yeniden düşünülmeli ve ayırım yeniden kurgulanmalıdır. Bu doğrultuda amacım önce Walzer'ın haklı savaş tezini incelemek, ardından modern savaşların içeriğini ortaya sermek ve Walzer'ın tezinin eksik kaldığı yönleri vurgulamak olacak. Bu şekilde “Savaş hala ahlaki bir cehennem midir?” sorusuna da yanıt arıyor olacağım.

3. Yeni Cumhuriyetçi Egemenlik Anlayışı: Tüzel Bir Fail-Temsilci Olarak Devlet

ASLI AKBAŞ

Son yarım yüzyıldır etkileri artarak devam eden çağdaş liberal politikaların küreselleşmenin zayıflattığı düşünülen ulus-devletin, merkezîyetçi egemenliğinin de sürdürülmesinin zorlaştığı çokça tartışılan bir durumdur. İrlandalı siyaset düşünürü Philip Pettit, yeni cumhuriyetçi kuramı dâhilindeki son çalışmalarıyla egemenlik kavramına klasik Roma geleneğine yaslanarak farklı bir boyut katmıştır. Daha öncesinde özgürlük, yurttaşlık ve anayasal kurumsalcılık kavramlarına getirdiği melez yaklaşımlara paralel olarak Pettit; yeni-cumhuriyetçi egemenlik düşüncesinde devlet kavramına dair bazı liberal ve realist ilkeleri güncel bir cumhuriyetçi yorumla sentezlemiştir. Bu yeni egemenlik anlayışına göre; adem-i merkezîyetçi yapısına ve işleyişine rağmen kurumsal bir bütünü temsil eden tüzel devlet, “grup faili” (group-agency) olarak da sorumlu ve yetkili kılınarak egemenliğini de güçlendirebilir. Ayrıca Pettit; yalnızca federal değil, üniter devletin yapısının da tek merkezli egemenlikten ziyade karma anayasaya dayanan merkezsiz bir egemenlik yapısıyla korunabileceğini savunur. Böylece yeni cumhuriyetçi yaklaşım; çelişkili görünmesine rağmen, bir yandan devlet egemenliğini merkezsizleştirerek zayıflatma, diğer yandan ise devlete etkin bir tüzel ve fail kimliği atfetmek suretiyle temsili egemenliği güçlendirme iddiasında bulunur.

Bu çalışma ise Pettit'in melez egemenlik kavramının, günümüze kadar çeşitli siyasal ve tarihsel bağlamlarda öne çıkan merkezîyetçi ve adem-i merkezîyetçi diğer egemenlik kavrayışlarından nasıl ayrıştığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, bu yeni egemenlik yaklaşımının farkının, diğer egemenlik türleriyle karşılaştırmasının yapılmasının yanında, yeni-cumhuriyetçi teorisinin temel kavramı olan “tahakkümsüzlük olarak özgürlük” düşüncesine de yakından

bakarak anlaşılabilirliğini öne sürmekteyim. Pettit, devlet kavramına dair son eserinde açıkça bahsetmese de, yeni-cumhuriyetçi özgürlük kavramı, tüzel failliğe dayanan bu yeni temsili egemenliğin mutlakçı ve popülist olarak öne çıkan önceki egemenlik türlerinden ayrıldığı noktaları fark etmemizi sağlar. Ayrıca, bu noktalar yeni-cumhuriyetçi egemenlik kavramının diğer cumhuriyetçi egemenlik yorumlarından da farklılıklarını gösterir. Daha geniş bir ölçekte bu çalışma, siyasal sistemlerde hangi özgürlük kavrayışının, hangi egemenlik biçimini gerektirdiği sorusuna da işaret etmektedir.

Üç ana kısımdan oluşan çalışmanın girişinde Pettit'in teorisi genel hatlarıyla açıklandıktan sonra, ilk kısımda yeni-cumhuriyetçi "tahakkümsüzlük olarak özgürlük" kavramının çıkış noktası olan Berlin'in "pozitif özgürlük" ve "negatif özgürlük" ayrımı üzerinde kısaca durulmaktadır. İkinci kısımda ise egemenlik kavramı literatüründe genellikle yer aldığı şekliyle Bodin, Hobbes, Rousseau, Sieyès çizgisinde mutlakçı ve popülist olmak üzere merkeziyetçi egemenlik türlerinin özgürlük düşüncesiyle ilişkisi, beden metaforu da öne çıkarılarak ele alınmaktadır. Çalışmanın üçüncü kısmı Pettit'in bu yeni egemenlik anlayışının bahsedilen diğer egemenlik türlerinden nasıl farklılaştığı üzerinedir. Bu kısımda, öncelikle Polybius ve Machiavelli'nin savunduğu Romalı adem-i merkeziyetçiliğin karma anayasa modelinden bahsedilmekte ve bu modelin diğer cumhuriyetçi geleneklerden farklı olarak yeni-cumhuriyetçilikte nasıl yorumlandığına değinilmektedir. Akabinde, yeni-cumhuriyetçi egemenlik ve "tahakkümsüzlük olarak özgürlük" kavramlarının muhtemel çakışma ve çelişki noktaları da bu son kısımda belirtilmektedir.

4. Linguistik Önvarsayımlar Bağlamında

Politik Tartışma ve Propaganda

FEYZA PINAR YAŞAR

Önvarsayım (presupposition), bir konuşmada doğruluğu varsayılan, dünyayla ilgili zımni arka plan inançlarını ifade eder. David Lewis'e göre her konuşma bir miktar önvarsayımaya dayanır. Konuşmanın akıcı ve başarılı bir şekilde ilerleyebilmesi için taraflar, konuşma sırasında bu önvarsayımları kabul ederler ya da en azından kabul eder gibi diyalog kurarlar. Konuşmanın ortak bir şekilde kurulan anlam dünyasının belirleyicisi olan şey örtük önvarsayımlardır. Neyin vurgulandığı veya neyin örtük bir şekilde kabul edildiği kullanılan ifadenin önvarsayımlarında saklıdır. Bu önvarsayımlar çoğunlukla tartışmaya açılmadan, direkt olarak dilsel ortak

zemine (common ground) eklenirler ve zımnî yapısı itibariyle sorgulanması veya çürütülmesi zor bir karaktere sahiptirler. Cümlenin asıl iddiası olmayan ve ikincil karaktere sahip bu önvarsayımlar, tarafların gerçeğin ne olduğu veya tartışmanın nasıl ilerleyeceği konusunda bir üstünlük veya hakimiyet kurmasını sağlayabilir.

Konuşma eyleminin, önvarsayımları verili kabul eden bu yapısı birçok örnekte politik tartışmayı sınırlayan ve sıkıştıran bir duruma sokmaktadır. Özellikle belirli bir konuşmacının önvarsayımları hakimiyeti altında kurulan bir tartışma, diyalog sırasında karşı tarafı o konuşmacının görüşlerini kabul etmeye mahkûm edebilmektedir. Böyle bir tartışmada bir taraf, kendi verili dünya anlayışına alternatif tanımayan bir konumdan argümanlarını kurmaya başlar ve diyaloga hâkim olacak şekilde yön verir. Bu yön verme hali, önvarsayımlar üzerinden olduğu için kendisini konuşma içinde her zaman aşikâr etmez. Ancak sonucunda varılan nokta, herhangi bir alternatif dünya görüşü veya savlarla örülmeye imkân verilmeyen monolojik bir diyalog içerisinde, alternatif pozisyonlarla “tartıştırmış” imajı veren politik tartışmaların doğmasıdır. Günümüz politik söyleminin başat karakterini oluşturduğunu iddia ettiğim bu yapı, güncel siyasi tartışmaların zayıflayan etki alanının arkasındaki temel sebeptir.

IV. OTURUM 15.45 – 17.15

FIKİH VE SİYASET I

OTURUM BAŞKANI: ÖZGÜR KAVAK

1. Fürû-i Fıkıh Literatüründe Siyaset Düşüncesinin İzleri: Nevevî'nin *Minhâc*'ında Devlet Başkanlığıyla İlgili Hükümlerin İncelenmesi

ENES FURKAN ÖMEROĞLU

Bu çalışma, Şâfiî mezhebinin fürû-i fıkıh literatürüne ait önemli klasiklerden olan Nevevî'nin (ö. 676/1277) *Minhâcu't-Tâlibîn ve 'Umdetü'l-Müftîn* eseri özelinde fürû-i fıkıh metinlerinin İslam siyaset düşüncesine kaynaklık ettiği iddiasını temellendirmeyi hedeflemekte ve bu iddianın izlerini sürmeye çalışmaktadır. *Minhâc*'ta ibâdât bahisleri de dâhil fıkıhın birçok alt başlığında devlet başkanına atıf yapılmasının yanı sıra imamete ilişkin müstakil bir başlığın eserde bulunması, söz konusu iddianın temellendirilmesi noktasında önemli ipuçları sunmaktadır. Fıkıh

ilminin birer alt disiplini olarak ortaya çıkan ve devlet idaresine yönelik konuları içeren ahkâm-ı sultâniyye, siyer, siyâset-i şer'îyye vb. başlıkları taşıyan çalışmalara fûrû-i fikhın kaynaklık ettiği bilinen bir gerçektir. Ancak bizzat fûrû-i fikh eserlerinin İslam siyaset düşüncesinin temel kaynaklarından olduğu hususu, yeterince vurgulanmayan ve üzerinde derinlikli araştırmaların yapılmadığı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla fûrû-i fikh literatürünün de İslam siyaset düşüncesine kaynaklık ettiği meselesi, temellendirilmeyi hak eden ve üzerinde derin araştırmalar yapmayı gerektiren bir iddiadır.

Çalışma kapsamında bir fûrû-i metni olan *Minhâc*'ın muhtevasında devlet ve devlet başkanına atıfla ele alınan meseleler, muhteva açısından tahlil edilecek ve böylelikle metinden hareketle devlet ve devlet başkanı tasavvuru ortaya konulmaya çalışılacaktır. *Minhâc* etrafında şekillenen şerh ve haşiye literatürü, konunun doğru bir şekilde incelenmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Nitekim farklı dönemlerde kaleme alınan bu eserler, İslam siyaset düşüncesinin farklı dönemlerdeki gelişim ve değişimini açık bir biçimde yansıtmakta ve kaleme alındıkları dönemin siyasi yapısı hakkında önemli veriler sunmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyacağı diğer bir husus ise bahse konu metinler üzerinden siyaset ve fikh arasındaki sürekli etkileşimin izlerini araştırmak olacaktır. Bu araştırma yapılırken metinler bağlamsal ve zamansal bir okumaya tâbi tutularak söz konusu izler sürülmeye çalışılacaktır.

2. Osmanlı Fukahasının Siyaset Tasavvuruna Giriş:

Dürer'ül-Hükkâm Örneği

BÜŞRA OĞUZ

Cuma namazı, nikâh, cihat, hadler gibi fikhın ibadât, muamelât ve ukûbât alanlarındaki pek çok mesele devlet başkanı, devlet görevlileri ve reayaya dair önemli bilgiler içermekte ve bu yönüyle fikh kitapları İslam siyaset düşüncesinin özgün kaynakları arasında yer almaktadır. Siyasî-fikhî ahkâm olarak ifade edilebilecek bu hususları farklı açılardan ele alan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara mütevazı bir katkı sağlamak amacıyla kaleme alınan bu tebliğ, Osmanlı fakihi Molla Hüsrev'in (ö. 885/1480) *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm* adlı eserini merkeze alarak fûrû-i fikh eserlerindeki devlet başkanı tasavvuruna ışık tutmayı hedeflemektedir. Eser, aynı zaman diliminde farklı coğrafyalarda telif edilen Hasan b. Ammâr eş-Şürünlâlî'nin (ö. 1069/1658) *Ġunyetü zevi'l-ahkâm fî buğyeti Düreri'l-hükkâm* ile Abdülhalîm b. Pîr Kadem'in (ö. 1088/1677) *el-Keşf bi-rumûzi'l-Gureri'l-ahkâm*

ve *tenvîri Düreri'l-hükkâm* adlı haşiyeleriyle birlikte incelenecektir. Nitekim fıkıh metinlerine ilave olarak şerh ve haşiyeler de kendi dönemlerinin siyasi-fikhî ahkâmına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Düreri'l-hükkâm'ın inceleme alanı olarak seçilmesinin nedeni, müellifi Molla Hüsrev'in hem fıkıh sahasının otorite isimlerinden biri olması hem de siyasette aktif rol almasıdır. Ayrıca o dönemin padişahı olan Fatih Sultan Mehmet'in güçlü bir hükümdar/devlet başkanı modelini temsil etmesi de devlet başkanı tasavvurunun anlaşılması için önemlidir. Çalışmada öncelikle fıkıh kitaplarında devlet başkanını ifade etmek için kullanılan *imam, imâmü'l müslimîn, ülü'l emr, emîr, halîfe/hilafet, melik, sultan, velî* ve *imamet* terimleriyle ilgili malumat ele alınacak, daha sonra Cuma namazı, nikâh, cenaze namazı, zekât, hac, cihat, ikrah, hadler, tazir gibi devlet başkanına doğrudan atıf yapılan meseleler haşiyelerdeki farklılıklara da dikkat çekilerek değerlendirilecektir. Böylece *Düreri'l-hükkâm* ve bahsi geçen haşiyelerdeki devlet başkanı tasavvuru ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3. Hanefi Mezhebine Ait bir Fürû-i Fıkıh Kitabı Olan *Fethü'l-Kadîr* Siyaset Düşüncesi Metni Olarak Okunabilir mi?

HAVVA USTA

Siyaset düşüncesinin fıkıh ilmiyle irtibatını ele alma yönünde mütevazı bir katkı içeren bu çalışma, *fürû-i* fıkıh eserlerinin bu açıdan kaynaklık değerine odaklanmaktadır. Bu tebliğ, özellikle Hanefi mezhebinin kaynaklarından İbnü'l-Hümâm'ın meşhur *Fethü'l-Kadîr* adlı eserini ele almakta olup, devlet başkanı başta olmak üzere devlet yönetiminin her kademesine dair bir okuma ile bu konuyu incelemektedir.

İbnü'l-Hümâm'ın *Fethü'l-Kadîr* adlı eserinde, devlet başkanının görev ve salahiyeti, sahip olduğu siyasi gücün etkileri, raiyyenin devlet başkanı karşısındaki konumu gibi konular ve İbnü'l-Hümâm'ın yaşadığı dönemin şartlarını yansıtan yönetim konusundaki fikhî yorumları incelenecektir. *Fethü'l-Kadîr*, Hanefi Mezhebi'ne ait görüşlere odaklanılarak ele alınacaktır. Öncelikle fikhî görüşlerin anlaşılmasına katkı sağlaması amacıyla eser sahibi ve yaşadığı dönem hakkında bilgi verilecektir.

Devlet başkanlığı sıfatı, devlet başkanının yetki ve görevleri, kadının devlet başkanlığı ve devlet başkanının izin meselesi gibi başlıklar altında eserde aktarılan görüşler ve yorumlara yer verilerek eserin bir siyaset düşüncesi metni olarak ifade ettiği değer ortaya konacaktır.

V. OTURUM 20.30 – 22.00 ÇEVİRİMİÇİ

SİYASET DÜŞÜNÇESİNDE KÜLTÜRLERARASI İMKÂNLAR

OTURUM BAŞKANI: SERHAT ASLANER

1. Komüniteryanizmin Felsefi Temelleri

ÖMER FARUK UYSAL

John Rawls'un 1971'de *A Theory of Justice*'i yayımlamasıyla birlikte çağdaş siyaset felsefesi literatüründe bir canlanma görülür. Zira Rawls'un sözleşmeci geleneğe adaletin ilkelerini daha hakkaniyetli bir zeminde tespit edebilmek için getirdiği yorum, kısa sürede verimli bir tartışma ikliminin başlatıcısı olmuştur. Bu tartışmalarda, daha sonra komüniteryanizm başlığı altında ele alınacak olan yeni bir düşünce çizgisi belirginleşir. Her ne kadar kendileri bu etiketi kabul etmeseler de Alasdair MacIntyre, Michael J. Sandel, Michael Walzer ve Charles Taylor zamanla komüniteryanlar olarak anılmaya başlanır. Aristoteles, Hegel ve Wittgenstein gibi filozoflardan beslenen komüniteryan düşünce, en temelde, mensubu olduğumuz toplulukların benliğimizin inşasındaki rolüne vurgu yapmaktadır. Buradan hareketle komüniteryanlar, *A Theory of Justice*'de merkezi bir role sahip olan ve bireyleri hayattaki verili tüm unsurlardan soyutlayan başlangıç durumunu (*original position*) kuvvetli bir şekilde eleştirmişlerdir. Ne var ki bu durum komüniteryanizmin salt değilleyici bir refleks olarak kanıksanmasına neden olmuştur. Özellikle Sandel'in *Liberalism and the Limits of Justice* adlı eserinin merkeze alındığı okumalar, literatürde "komüniteryanizm"den ziyade "liberalizmin komüniteryan eleştirisi" yaklaşımının baskın hâle gelmesiyle neticelenmiştir. Komüniteryanlar olarak anılan düşünürlerin kendilerine yakıştırılan komüniteryan adlandırmasını kabul etmemiş olmaları, bu durumu perçinlemiştir. Oysa komüniteryanizm salt bir liberalizm eleştirisi değildir. Kökleri Aristoteles'e kadar uzanan *zoon politikon* anlayışının modernize edilmiş bir hâli, çağdaş bir yorumudur. Bu sebeple müstakil bir siyaset felsefesi olarak anlaşılıp yorumlanmayı hak eder.

Bu tebliğ; MacIntyre, Sandel, Walzer ve Taylor'un eserlerinden yola çıkarak komüniteryanizmin varlık, bilgi ve değere ilişkin en temel kabul ve varsayımlarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Nitekim çok farklı geleneklerden beslenseler de bu isimlerin çalışmalarında ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik düzlemlerde kayda değer bir örtüşme görülür. Tebliğin iddiası, komüniteryanları "komüniteryan"

kılanın, liberalizme yönelik eleştirileri değil, söz konusu eleştirileri de doğuran bu felsefi temeller olduğudur. Bu temellerinin belirginleştirilmesi, cari siyasi yaşamımızda baskın olan liberal kabul ve varsayımların doğurduğu pek çok problemin üstesinden gelmemize yardımcı olabileceği gibi, farklı siyasi düşünce ve pratikler için gerekli olan meşruiyet zemininin tesisi hususunda da faydalı olacaktır.

2. Sezai Karakoç ve Axel Honneth'in Siyasal Fikirlerinin Mukayesesi: Eleştirel Bir Değerlendirme

HARUN AKDEMİR

Tarihsel olarak benzer zaman dilimlerinde ancak farklı coğrafyalarda, farklı tarihsel ve sosyo-politik gerilimler karşısında ve yine farklı metodolojik koşullar/tercihler eşliğinde eserlerini ortaya koyan Axel Honneth'in ve Sezai Karakoç'un düşüncelerinin ontolojik düzlemde ve bu düzlemin serencamında ortaya çıkan kavramsal terkipler eşliğinde gerçekleştirilecek bir mukayesesi, siyasal hakkındaki idraklerimizin ve kanaatlerimizin zenginleşmesine ve yeni tartışma gündemlerine dâhil olmamıza katkı sağlayacaktır. Karakoç, İslam inancının temelleri ile kurduğu kurucu-şekillendirici ilişkiler sayesinde teklif etmiş olduğu siyasal fikrini aşıkâr kılmış ve bunu *diriliş* tezi kavramsallaştırmasıyla siyaset pratikleri düzleminde somutlaştırmaya çalışmıştır. Bunu yaparken birçok kavramsal terkip ortaya koymuş ve diriliş tezi ile ifade edilen siyasal fikrin ideal insan portresinin ve ideal/erdemli siyasal toplumun varoluşsal bir gereği ve imkânı olduğunu dile getirmiştir. Diğer taraftan Batı-merkezli bir tarihsel ve siyasal okuma ile bireyin eşit-adil ve özgür bir fail olarak kendini gerçekleştirmesinin ancak *tanınma* (anerkennung) kavramı eşliğinde mümkün olduğunu ileri süren Axel Honneth ise oldukça farklı ontolojik temeller eşliğinde düşüncelerini ortaya koymuştur. Honneth'in *tanınma* teorisinin açıkça bir siyasal teklif olduğunu ileri sürmek başlangıçta sorunlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak *tanınma* kavramı altında ahlak, adalet, özgürlük ve siyaset gibi unsurlar arasında monist bir ontolojik ilişki kuran Honneth, pozitif bir (karşılıklı) *tanınma* anlayışıyla bireyin öz-bilincini ve kendi gerçekliğini gerçekleştirebileceğini iddia etmektedir. Genel olarak Honneth'in eserlerini dikkatle incelediğimizde, hemen hemen bütün fikirlerinin en temelde *tanınma* merkezli bir açılım eşliğinde gerçekleştiğini iddia edebiliriz. Daha önce ifade ettiğim üzere Sezai Karakoç'ta ise İslam inancı eşliğinde ifade edilen *diriliş* tezi kavramsallaştırması,

ontolojik olarak siyasal bir fikrin varlık-anlam-değer açılımının siyasal pratiklerine ve terkiplerine yansıtılmasıdır.

Bu bağlamda Karakoç ve Honneth'in siyasal kavrayışının bir mukayesesi *zayıf ve güçlü ontolojik siyasal anlayışların* da bir mukayesesini mümkün kılacaktır. Bu karşılaştırmanın amacını ise siyasal idraklerimizin, farkındalıklarımızın ve anlayışlarımızın zenginleşmesine mütevazı bir katkı sağlamak olarak ifade edebiliriz. Nitekim karşılaştırmalı siyasal teorisi çerçevesinde düşündüğümüzde, birbirinden ciddi farklılıkları olan iki siyasal kavrayışın mukayesesi, yalnızca bu farklılıkların ortaya çıkarılmasından veya hâkim batı-merkezli siyasal tartışmaların veya idraklerin genişletilmesinden, meşrulaştırılmasından veya salt bir eleştirisinin ortaya koyulmasından ziyade, bu husustaki tartışmalarımızın zenginleştirilmesine de katkı sağlamalıdır. Bu katkı ise farklı siyasal algılayış/düşünüş biçimleri vasıtasıyla daha geniş bir perspektife/kavrayışa ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda birbirinden oldukça farklı sosyolojik, tarihsel ve siyasal koşullarda fikirlerini ortaya koyan bu iki önemli düşünürün siyasal fikirlerinin mukayesesi böyle bir amaç için oldukça uygun bir tercih olarak değerlendirilebilir. Bu mukayesenin sınırlarını ve amacını ise yalnızca iki düşünürün siyasal fikrinin temel iddialarını çözümlmek ve aşikâr kılmak olarak ifade etmek istiyorum.

3. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin Sınırlarını ve İmkânlarını Toplumsal Hareket Çalışmaları Temelinde Yeniden Düşünmek

YUNUS TURAN

Bu çalışma toplumsal hareketler ve karşılaştırmalı siyasal teorisi alanlarındaki literatürü diyaloga sokarak her iki alanda da yeni açılımların imkânını soruşturmaktadır. Öncelikle bir kesim siyasal teorisyeni karşılaştırmalı siyasal teorisini etik-normatif ihtilaflar ve bunların gerekçelendirilmesi temelinde batı ve Batı-dışı siyasal düşüncesinin karşılaştırmalı incelemesi olarak sınırlandırmaktadır. Buna karşılık sosyo-kültürel ve politik farklılıkları ise antropoloji, sosyoloji ve karşılaştırmalı siyasal gibi disiplinlerin çalışma alanı olarak tasnif etmektedir. Bu iddiaya karşıt olarak sosyo-kültürel ve politik ihtilafların etik-normatif bir boyutu olduğunu ve bu alanların birlikte ele alınmasının yeni imkânların kapısını aralayacağını savunuyoruz. Bu imkânları hem interdisipliner bir alan olduğu hem de politik failliğin bütün etik-normatif, sosyo-kültürel ve politik içerimi ile sergilendiği ve de farklı aktörler arasındaki süregelen etkileşimler yoluyla yeniden inşa edildiği alanları ifade ettiği için toplumsal hareketler temelinde soruşturmayı teklif ediyoruz.

Bu geniş çerçeve içerisinde toplumsal hareket çalışmaları ile karşılaştırmalı siyaset teorisi üç farklı açıdan irtibatlanmaktadır.

Birinci irtibat noktası metodolojik temelde ortaya çıkmaktadır. Karşılaştırma mantığı kendi içerisinde hangi meselelerin öne çıkarılacağı ve hangilerinin üzerinin örtüleceği gibi normatif bir boyut barındırmaktadır. Bu gerçeği sıklıkla ihmal eden toplumsal hareket çalışmaları genellikle batılı bağlamları ve kavram setlerini referans noktası olarak bir dizi kısıtlılığa neden olmaktadır. Öncelikle karşılaştırmanın konusu olan benzerlikler ve farklılıklar temelindeki analiz değişkenleri genelde etik-normatif içerimleri dikkate alınmadan kullanıma sunulmaktadır. Böyle bir yaklaşım birbirinin muadili olarak görülen değişkenlerin ya bağlamda gelişen anlamından yoksun bırakılması ya da daha sıklıkla batılı normatif içerimlerinin Batı-dışı bağlama ihraç edilmesi ile sonuçlanmaktadır. Sonuç olarak farklı bağlamlar arasında yürütülen karşılaştırmalarda Batı-dışı bağlamın Batılı muadili dolayısıyla anlamlandırılması söz konusu olmaktadır. Buna karşılık karşılaştırmalı siyaset teorisi özelinde gelişen metodoloji tartışmaları bu kısıtlılığın giderilmesi için bir fırsat sunmaktadır. Bu açıdan bağlamsal ve kavramsal yaklaşımların senteziyle geliştirilen metodolojik araç, bağlamlar arası karşılaştırmalı incelemeye konu olan değişkenlerin ait oldukları bağlamda gömülü olan anlamının açığa çıkarılması ve de farklı bağlamların benzerliklerini ve farklılıklarını hakkaniyetli bir şekilde analiz etme imkânı sunmaktadır.

İkinci olarak ise toplumsal hareket çalışmalarının batı egemen bir normatif çerçeve ile şekillenmiş olması karşılaştırmalı toplumsal hareket incelemelerinde Batı/Batı-dışı ikiliğinin yerini demokratik/otoriter ikiliğine bırakmasına yol açmaktadır. Bir başka deyişle karşılaştırmalı incelemelerin normatif yapısı doğrudan Batılı etik-politik idealler üzerine yapılandırılmaktadır. Böylesi bir çerçeveleme, “otoriter” olarak ifade edilen bağlamın özelliklerini Batılı liberal demokratik teorinin ve onun varsayımlarının çizdiği çerçeveye sığdırmaya çabalamaktadır. Dolayısıyla Batı-dışı bağlamlardaki demokrasi ve ona bağlı olarak ele alınabilecek diğer bütün kavramların, kurumların ve uygulamaların Batılı bağlamda yapılandırılmış muadilleri ölçüsünde anlamlandırılabilmesi söz konusu olmaktadır. Buna karşılık karşılaştırmalı siyaset teorisi Batı-dışı bağlamlarda gelişen siyaset düşüncesini Batı siyaset düşüncesi ile birlikte ele alarak Batı-dışı bağlamlarda gelişen toplumsal hareketlerin kendi bağlamında anlaşılması için gerekli kavram setlerinin ve teorik çerçevelerin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Son olarak, eylemin bizzat kendisinin siyasal düşüncenin gömülü olduğu bir kaynak olarak düşünülmesi Batı-dışı bağlamlarda yürütülen toplumsal hareket çalışmalarını karşılaştırmalı siyaset teorisi alanında yeni tartışmaları besleyecek bir pozisyona yerleştirmektedir. Karşılaştırmalı toplumsal hareket çalışmaları, politik eyleme gömülü olarak kendini açığa vuran etik-normatif, sosyo-kültürel ve politik iddiaların daha belirgin olarak tespit edilebilmesi ve hatta teorize edilmesi fırsatını sunmaktadır. Bu imkân özellikle çeşitli ihtilafların küresel olarak tecrübe edilir hale gelmesi ile bu ihtilafların farklı bağlamlarda nasıl tecrübe edildiği ve bu tecrübenin etik-normatif, sosyo-kültürel ve politik düzeyde nasıl farklılaştığının faş edilebilmesinin mümkün olması ile birlikte daha da kıymetli bir hale gelmektedir.

4. İslam Siyaset Düşüncesinin İzinde: Damat Efendi'nin *Mecma'u'l -Enhur*'unun İncelenmesi HÜSEYİN YALÇIN

Fıkıh ilminin amel odaklı olması sebebiyle, devlet başkanı, devlet memurları ve halka (reaya) ilişkin kanunları ortaya koyan ve aynı zamanda gayrimüslimler ve gayrimüslim dünyayla münasebetlere bir çerçeve sunan fürû-i fıkıh eserleri, siyasetin İslamî yönü hakkında da ana kaynaklar oluşturabilmektedirler. Fürû-i fıkıh eserlerindeki siyaset düşüncesini ortaya koymak için, bu alandaki eserlerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, fıkıh eserlerindeki siyaset düşüncesi hususu, devlet başkanının zorunluluğu, görev ve yetkileri, meşruluğu, sahip olduğu siyasi otoritenin anlamı, halkın ona karşı sorumluluğu, iktidarlığının sınırları gibi konularda nasıl bir değerlendirmeye ele alındıkları ve hangi bağlama göre yorumlandıkları gibi sorular doğrultusunda tartışılmalıdır.

Bu çalışmada, ayrıntılı bir şekilde ele alınması mümkün olan ve siyasî-fikhî ahkâm olarak isimlendirilen bu konu, mütevazı bir katkı arayışının uzantısı olarak, fürû-i fıkıh kitaplarından olan ve Damad Efendi olarak bilinen Şeyhizâde tarafından telif edilen *Mecma'u'l -Enhur Şerh-u Multeka'l -Ebhur* isimli eser üzerinden analiz edilmiştir. Bu analizle, İslam siyaset düşüncesinin oluşmasında doğrudan ya da dolaylı şekilde katkısı olan fikhî hüküm ve kavramlar üzerinden değerlendirmeler yapıp *El-ahkâmü's-sultâniyye*, *Es-siyâsetü's-şer'iyye*, *Cihâd*, *Edebü'l-kâdî*, *Mezâlim* ve *Ahkâmü ehli'z-zimme* gibi bazı müstakil risaleler dışında, fürû-i fıkıh eserlerinin de aslında İslam siyaset düşüncesinin vazgeçilmez kaynağı olduğu düşüncesi desteklenmeye çalışılmıştır.

16 ARALIK 2023 CUMARTESİ

VI. OTURUM 09.30 – 11.00

FIKİH VE SİYASET II

OTURUM BAŞKANI: NURULLAH ARDIÇ

1. İslam Siyaset Düşüncesi Kaynağı Olarak İbn Âbidin'in *Reddü'l-Muhtâr* İsimli Eserinde Devlet Başkanına İlişkin Atıflar
EMRULLAH AYGÜN

Bilindiği üzere fıkıh, temelde nasslara dayanmakla birlikte, resmi bir yasama organınca değil, sivil hukukçular (fukahâ) tarafından devlet kontrolünden bağımsız olarak geliştirilen bir müessesedir. Söz konusu gelişim ve teşekkül biçiminden dolayı fıkıhta kamu hukuku ve siyaset düşüncesinin gelişmediği yaygın bir kanı halini almıştır. Ancak hemen tüm fıkıh eserlerinin satır aralarında İslam siyaset düşüncesi ve devlet başkanlığına dair anlatımlar bulunduğu gibi, ibâdât bahisleri dâhil birçok fikhî mesele doğrudan veya dolaylı halde devlet başkanıyla alakalı olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla fûrû-i fıkıh eserleri İslam siyaset düşüncesinin bir kaynağı olarak çalışma konusu edilmeye değerdir.

Bu makalenin amacı, Hanefî mezhebinin sıkı bir müntesibi olan İbn Âbidin'in (ö.1836) fıkıh faaliyeti içerisinde yer alan devlet başkanı tasavvurunu, onun en mühim eserlerinden biri olan *Reddü'l-muhtâr* çerçevesinde ele almaktır. Son dönemin önemli Hanefî fıkıh bilginlerinden olması hasebiyle İbn Âbidin'in *Reddü'l muhtar*'da yaptığı tercihler, Hanefî siyaset düşüncesindeki devlet başkanı tasavvurunun mezhep içindeki gelişimini ve ulaştığı son noktayı göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu minvalde çalışmamızın ana temasını *Reddü'l-muhtâr* bağlamında fûrû-i fıkıh eserlerinde devlet başkanı algısı oluşturmaktadır. Çalışmamızda, *Reddü'l-muhtâr*'da daha tafsilatlı değerlendirmelere konu olabilecek İslam siyaset düşüncesine dair hususlardan bir kısmı, sınırlı bir katkı olması amacıyla ele alınacaktır. Böylece ahkâm-ı sultaniye literatürü dışındaki fûrû-i fıkıh eserlerinin de başlı başına İslam siyaset düşüncesinin birer kaynağı olduğu iddiası temellendirilecektir.

Reddü'l-muhtâr'da devlet başkanı anlamına gelecek şekilde daha çok "imam", "sultan" ve "hâkim" kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca "saltanat"

ve “imâret” kelimeleri devlet başkanlığı anlamında kullanılmaktadır. Eserde devlet başkanı tasavvuruna dair ifadeler genel itibariyle “Kitâbü’s-salât” bölümü içerisindeki “Bâbü’l-imâme” kısmında geçmekle birlikte “Kitâbü’l-kazâ”, “Kitâbü’l-hibe”, “Kitâbü’l-d-da’vâ”, “Kitâbü’l-ğasb”, “Kitâbü’l-hazr ve’l-ibâha”, “Kitâbü’l-ihyâi’l-mevât”, “Kitâbü’l-eşribe”, “Kitâbü’l-ikrâh”, “Kitâbü’l-kısmet”, “Kitâbü’l-cinâyât”, “Kitâbü’l-d-diyât”, “Kitâbü’l-vasâyâ” bölümlerinde de devlet başkanıyla alakalı ifadeler yoğunluk göstermektedir.

İmâmeti *suğrâ* ve *kübrâ* olmak üzere ikiye ayıran İbn Âbidîn, imâmet-i kübrâyı insanlar üzerinde genel bir tasarruf yetkisi olarak tanımlamaktadır. Şeri vaciplerin birçoğu imamete bağlı olduğu için imam tayini yerine getirilmesi farz-ı kifaye olan fikhî bir meseledir. Devlet başkanının Müslüman, hür, erkek, âkil ve bâliğ olması şarttır. Kâfir, Müslümanı velayeti altına alamaz. Her ne kadar imamet için buluş şart görülse de sultan adayı henüz buluşa ermemiş ise saltanatı zarureten sahîh kabul edilmiştir. Ancak bu saltanat hakiki değil, zahir (görünüşte) bir saltanattan ibarettir. Bu durumda hem şer’î tasarruflarının sıhhati hem de idari işlerin yürütülmesi için bir vali tayini gereklidir. Sabi sultan meselesinde hakiki-zahir sultan ayırımına dikkat çeken İbn Âbidîn’in, aynı durumu ifade etmek üzere mutlak-mukayyet saltanat kavramını geliştirdiği ve bunun pratik sonuçlarına değindiği görülmektedir. Devlet başkanının muktedir, mükrih, müçtehid ve adil olması, mensup olduğu soy, gösterilmesi gereken hürmet, fasık imamın durumu ve azli, başa geçmenin meşru ve gayri meşru yolları, sultanın emirlerinin şeriat karşısındaki durumu gibi meseleler de eserde devlet başkanına dair ele alınan konulardandır.

Müellif, imam atamanın lüzumu ve imamın vazifeleri konusuna değinirken bu değerlendirmelerini çoğunlukla *el-Akâidü’n-Nesefiyye*’ye dayandırmaktadır. Buna göre Müslümanların, hükümlerini tenfiz edecek, hadlerini uygulayacak, sınır boyalarını koruyacak, ordularını teçhiz edecek, zekâtlarını toplayacak, zorba, hırsız ve yol kesenleri etkisiz hale getirecek, Cuma ve bayram namazlarını kıldırarak, hukuka uygun şahitlikleri kabul edecek, velisi olmayan küçükleri evlendirecek ve ganimetleri taksim edecek bir imamının bulunması gerekir.

Reddü’l-muhtâr’ın belli konu başlıkları altında devlet başkanına atıfla birçok fikhî mesele ele alınmaktadır. Cuma namazının şartı olarak sultanın izni, hutbede devlet başkanına dua edilmesinin müstehab görülmesi, hadler ve kısaslar dışındaki meselelerde sultanın hükmünün geçerli olduğu, yargılama ve kadı tayininde resmi mezhebi belirleme yetkisinin bulunduğu, ülke topraklarında bazı tasarruf

yetkilerine sahip olduğu, halkın ihtiyaç duyduğu yer altı ve yer üstü kaynaklarda iktâ yetkisinin bulunmadığı, kamulaştırma yetkisini elinde bulundurduğu, piyasa denetleme ve narh koyma yetkisine sahip olduğu gibi meseleler devlet başkanına atıfla ele alınan fikhî meselelere örnek teşkil etmektedir.

2. Kâsânî'nin *Bedâiu's-Sanâi* Adlı Eserinde

Devlet Başkanı Tasavvuru

ABDULHAMÎT SOĞUKPINAR

Devlet başkanlığı, siyaset düşüncesinin ele aldığı önemli konulardan birisi olmuştur. İslam siyaset düşüncesinde de devlet başkanı ile ilgili hususlar kelim ve fıkıh gibi çeşitli disiplinlerde tartışma konusu edilmiş, hatta bu ilimler bünyesinde siyaset alanına dair bilgileri ihtiva eden müstakil çalışmalarda bu konuya yer verilmiştir. İslam dünyasında erken dönemlerde bu konu mezhepsel bazı tartışmalar sebebiyle itikadi bir düzleme kaymışsa da devlet başkanının dünyevi görev ve yetkilerine ilişkin detaylı bilgiler, ağırlıklı olarak siyasete dair yazılan müstakil kitaplarda ve ameli sahayı kuşatıcı mahiyette olan furû-ı fıkıh eserlerinde söz konusu edilmiştir.

Bu çalışma Hanefî mezhebinin muteber kabul edilen furû-ı fıkıh eserlerinden el-*Bedâiu's-sanâi' fi tertibi's-şerâi'* adlı eserde yer alan devlet başkanına ilişkin bilgilerden yola çıkarak, bir furû-ı fıkıh metninde devlet başkanının nasıl tasavvur edildiğini ve bu noktadan hareketle bir furû-ı fıkıh eserinin siyasete ilişkin konulara kaynaklık derecesini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmaya konu edilen eserde devlet başkanına ilişkin müstakil bir başlık açılmamış ancak çeşitli bölümlerde devlet başkanı profilini ortaya koyan izahlara yer verilmiştir. Söz konusu profili ortaya çıkarmak için müellifin devlet başkanını ifade etmek üzere kullandığı *imam*, *imam-ı âzam*, *sultan*, *halife* ve *emîrû'l-müminîn* gibi kavramlardan hareket edilmiş, böylece müellifin zihnindeki devlet başkanı tasavvuru ortaya konmaya çalışılmıştır. Eserde devlet başkanı ile ilgili doğrudan ayrıntılı izahlar bulunmasa da satır aralarında kullanılan ifadelerden bu profili çıkarmak mümkündür. Ayrıca müellifin doğrudan temas ettiği devlet başkanı tayininin zorunluluğu ve devlet başkanının nitelikleri hakkındaki hususların yanı sıra kadın ve kölenin bu görevi üstlenme imkânına yönelik açıklamalar dikkate değerdir.

Devlet başkanının görev ve yetki alanının sınırları Kâsânî'nin *umûr-ı âmme* ve *umûr-ı hâssa* şeklinde yaptığı ayırımla belirginleşmektedir. Şeâir-i dîniyyeyi de kapsayan ve daha çok kamuyu ilgilendiren sahalarda geniş bir yetki alanı bulunan devlet

başkanı, bu yetkiyle bir taraftan şer’i hükümlerin icrasından sorumlu olup, diğer taraftan kamu maslahatı için kamu kaynaklarını yine kamu yararına sarf etme görevi bulunmaktadır. Böylece devlet başkanı, literatürde çoğunlukla nitelendirildiği vasıf olan “imam” kavramıyla hem dini hem de dünyevi bir önder konumundadır.

Eserde devlet başkanı hakkındaki izahlar çoğunlukla şeâir-i dîniyye ile ilişkili konularda ve kamu düzenini ilgilendiren meselelerde yoğunluk kazanmıştır. Cuma, bayram ve cenaze namazlarının kıldırılması, hadlerin uygulanması, vergilerin toplanması ve kamu arazileri üzerindeki tasarruf yetkisi bu konulara örnektir. Devlet başkanının hukuki alandaki etkinliğine gelince kendisi bu konuda üst bir otoriteyi temsil ediyor olmakla birlikte bu sahadaki uygulama çoğunlukla kâdı ve naibler eliyle yürütülmektedir. Ayrıca devlet başkanının kendisi de şer’i hukuka uymakla mükelleftir.

3. Bâbürlü Devletinde Telif Edilen Bir Fıkıh Eserinde Siyaseti Aramak: *el-Fetâva’l-Hindîyye*’deki Devlet Başkanıyla İlgili Hükümlere Dair Bir İnceleme

ELİF KELEŞ

Fürû-i fıkıh metinlerinin İslam siyaset düşüncesine kaynaklık ettiği iddiasını temellendirmeyi hedefleyen bu çalışma Hanefî fıkıh literatüründe nasıl bir siyaset tasavvuru olduğu sorusu üzerine odaklanmıştır. Çalışmada Hanefî fürû-i fıkıh literatürünün temsil gücü yüksek eserlerinden, Bâbürlü hükümdarı Sultan Evrengzîb’in (ö. 1658-1707) emriyle Burhânîpurlu Şeyh Nizâm (ö. 1090/1679) başkanlığındaki bir heyet tarafından 1664-1672 yılları arasında telif edilen *el-Fetâva’l-Hindîyye* incelenmiştir. Eserde devlet başkanını ifade etmek amacıyla kullanılan “*imâmü’l-müslimîn*, *imâm*, *emîrü’l-mü’minîn*, *emîr*, *halife*, *melik* ve *sultan* kavramlarının yer aldığı meseleler takip edilerek devlet başkanının başa geliş usulü, vasıfları, hak ve vazifeleri, iktidarının sınırları, reaya ile ilişkileri gibi alt sorulara cevap aranmıştır. Böylelikle bir fürû-i fıkıh eseri olan *el-Âlemgîriyye*’deki devlet başkanı tasavvuru tespit edilmeye çalışılmıştır. Metinde devlet başkanına yönelik somut atıflar cuma ve cenaze namazıyla ilgili meseleler başta olmak üzere zekât, nikâh, talâk, had, siyer, edebü’l-kâdî, sulh, ikrah, cinayetler gibi fıkıhın farklı alanlarında yer almıştır. Bu bölümlerde ele alınan meselelerde dönemin siyasal ve hukuki düzenlemelerinin etkilerine rastlanmıştır. Çalışmada dönemin siyasi yapısının *el-Fetâva’l-Hindîyye*’de

yer alan hükümlere etkisi de incelenmiş böylece fıkıh-siyaset ilişkisinin ortaya konması hedeflenmiştir.

4. İslam Siyaset Düşüncesinde Yönetimin Ahlakilik Sorunsalı: İslam Hukuku Perspektifinden Bir Değerlendirme AYŞEGÜL ÇELİK

İslam siyaset düşüncesi alanında kaleme alınan eserler genellikle yönetici temel alınarak işlenmiştir. Örneğin “Siyaset neden gereklidir?” konusu imâmetin zarureti üzerinden; ideal yönetimin özellikleri ise adil yöneticinin vasıfları üzerinden anlatılmıştır. Kurumlar hakkında ise devlet başkanının yardımcıları üzerinden mesele ortaya koyulmuştur. Aslında bu eserlerde imâmet makamı o makamdaki şahsını değil, bir fonksiyonu ifade etmektedir. Bu nedenle genelde İslam düşüncesinde özelde İslam siyaset düşüncesinde bireylerin ahlaki formasyonu ayrı bir öneme sahiptir.

Batı tarzı yönetim yapısı ise bürokratik rasyonalitede yatar. Bürokratik bir sistemde, makamların işlevi, ahlakilik değil emirleri uygulamaktır. Modern devlette benlik (self) üzerinde, kendi kendine işlem yoktur. Buna göre modernitede, İslami yönetimde benliğin etik oluşumunun ve etik bir özne olmanın yeterli olduğu algısına karşın kapitalist özne iyi bir özne olarak kabul edilir. Dolayısıyla İslam siyaset düşüncesinde yönetici adil olabilmek için ahlaki açıdan kendini geliştirmiş yani etik bir varlık olmalıdır. Ancak modernitede hükümdarın ahlaki konumu önemli değildir. Merkezi nokta İslam’da şeriat iken modernitede kapitalizmdir

Fıkıhın, devleti her halükârda itaat edilmesi gereken mutlak bir otorite olarak benimsememesi ve sorumluluğu kaynaklı velayet anlayışı üzerinden yüklemesi, insan fertlerini aşan kurumsal bir sorumluluk anlayışı olmadığına göstergesidir. Buna bağlı olarak diskur mükellef bir birey olan yönetici/hükümdar üzerinden ilerlemekte ve hükümdarın şahsının etik olarak geliştirilmesi hedeflenmekte gibi gözükmektedir. Yukarıda *ahlaki formasyon* ile kastedilen budur. Bu da kendine özen göstermek yani kişinin bireysel ahlaki gelişimi ile sağlanabilir. Kendine özen göstermek ise evrensel bir ilkedir aynı zamanda siyasal yaşama hazırlıktır. Buna bağlı olarak öznenin kendi benliği veya başkaları üzerinde tesir icra etmesi noktasında siyasetin ilk sacayağı siyaset-i nefsiyyedir. Bu tür siyaset insanın kendisini fena huy-lardan arındırıp, iyi ahlaki hasletlerle süslemesidir. Kişi buradan hareketle siyaset-i gayriyyeye ulaşmaktadır.

İbn Kayyim el-Cevziyye'nin fikhü'l-nefs ve feraset, Tursun Bey'in tavr-ı akıl, Kafa'nin örfi ictihad dediği şeyler, kanaatimizde kaza velayetine sahip kişilerin ahlaki formasyonlarının tamamlanmış olması sonucunda elde hasletlerdir. Bu kavramlar ile kastedilen üst düzey yöneticinin insanlara, raiyyesine neyin zararlı ve yararlı olduğu konusunda, devlet tecrübesi, eğitim, akıl ve şahsi bilgi gibi şeylere dayanarak verdiği kararlar ve uygulamalardır. Bunlarla kastedilen İslam siyaset düşüncesi eserlerinde, özellikle İbn Teymiyye sonrası siyaset-i şer'iyye yazımında siyaset ile kastedilen alana denk düşmektedir.

İbn Teymiyye, dönemindeki siyaset ve şeriat arasındaki ikiliğe ikinci derece delil anlayışı ve onların da yargı sürecinde dâhil edilmesi anlayışı üzerinden son vermek, bir çözüm getirmek istemiştir. Bu anlayış İbn Kayyim el-Cevziyye ve İbn Ferhun ile belirli değişimler de geçirerek devam etmiştir. Bunun sebebi Memlükler döneminde mezalim mahkemeleri karşısında kadı mahkemeleri ve siyaset ile hüküm verme tartışmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu çalışmada devlet bürokrasisinde ve yönetiminde velayet sahibi olan bireylerin, ahlaki formasyon kavramı ve İbn Teymiyye sonrası delil anlayışı ile bunun siyasete bakan tarafı arasındaki ilişki incelenecektir.

VII. OTURUM 11.15 – 12.45

Kamusal Alanda Demokratik Temsil ve Tanınma

OTURUM BAŞKANI: FEYZULLAH YILMAZ

1. “Ne Demokrasiyle Ne de Demokrasiziz!” Kamusal Alanda Öteki/ Farklı Olanla Birlikte Var Olabilmenin Alternatif İmkânları

TOLGAHAN CEYLAN

Öteki/farklı olanla kamusal alanda birlikte var olabilme sorunu küreselleşme fenomeninden önce daha çok birey, grup, bölge ya da ulusal sınırlar gibi düzeylerde deneyimlenmekteyken bu fenomenden sonra ulusal sınırların ötesine taşınmıştır. Bu haliyle farklı kültür, ideoloji veya dinlerden insanların yüzleşme durumunda kaldığı önemli bir siyasal sorun haline gelmiştir. Batılı çağdaş siyaset teorisinde bu sorun etrafındaki tartışmalar genellikle demokrasi kavramıyla irtibatlı şekilde cereyan etmiştir. Çünkü demokrasi kavramının anlam-değer düzeyindeki teorik içerimlerinin kamusal alanın normatif mahiyetini çoğulculuk ideali özelinde

genişletme potansiyeline sahip olduğu varsayılmıştır. Bu nedenle tartışmaların bir yönü ilgili sorunlarla yüzleşmenin yegâne yolu olarak demokrasiyi işaret etmiş ve onun normatif mahiyetinin nasıl kurgulanması gerektiği konusuna odaklanmıştır. Ne var ki bu verimli tartışma zemini çağdaş siyaset teorisinin Batılı ufkuyla sınırlı kalmıştır. Çünkü Batılı çağdaş siyaset teorisi, demokrasinin içerdiği değerlerin çeşitliliği ve çoğulluğu tesis edebilme potansiyelini idealize eder. Bunu yaparken de belli başlı (Batılı) ekollerin demokrasinin normatif temellerine ilişkin varsayımları ve teklifleri üzerinden bir tartışma yürütür.

İslam'a referans veren düşünür ve çizgilerin karşılaştırmalı siyaset teorisi açısından kıymeti de bu noktada açığa çıkar. Çünkü karşılaştırmalı siyaset teorisi bir açıdan, cari siyasal konu ve sorunları farklı kültürlerin ya da daha geniş bir yerden söylesek dünya görüşlerinin veya dinlerin nasıl anladıkları, bunlarla nasıl yüzleşecekleri, bunu yaparken hangi siyasal kavramları önerecekleri, verili siyasal kavramlarla nasıl irtibat kuracakları gibi konularla ilgilidir. Karşılaştırmalı siyaset teorisini icra etmenin yollarından birisi özel cevaplardan sıyrılarak ortak sorunlara odaklanmaktır. Çünkü birlikte yaşamaya ilişkin sorunlar sadece Batılıların/Batılı siyaset teorisinin yüzleşmek durumunda olduğu sorunlar değildir. Bu nedenle karşılaştırmalı siyaset teorisi, Batı-dışı yaklaşımların ilgili sorunlarla nasıl yüzleşecekleriyle özel olarak ilgilidir.

Bu noktada İslam siyaset düşüncesinden beslenen farklı çizgi veya düşünürlerin teklif ve önerileri, karşılaştırmalı siyaset teorisi açısından -düşünebildiğim kadarıyla- iki teorik konuyu gündeme getirebilme potansiyeliyle kıymet kazanır. Bunlardan ilki, demokrasinin öteki/farklı olanla kamusal alanda birlikte var olabilmenin yegâne yolu olarak düşünülmesine karşı alternatif siyasal kavramları teklif edebilme potansiyelidir. Bu noktada demokrasiyi Aydınlanmacı/seküler temelleriyle bir "şirk rejimi" olarak gören ve "İslam devleti" ile "İslam hukuku"nun kurulması fikrini öncelikli gündem konusu yapan ana akım İslamcı ideolojinin ilgili sorun özelinde irtibat kurduğu özgün kavram seti dikkate değerdir. İkincisi ise demokrasi kavramıyla olumlu bir irtibat kuran post/yeni-İslamcılarının katkısıdır. Bu çizgi normatif düzeyde demokrasi kavramının Aydınlanmacı/seküler temellerini ikincilleştiren ancak onun çoğulculuk idealini mümkün kılan değerleri içerdiğini vurgulayan bir yorumu dolaşıma sokması ve bu değerleri İslam'a referansla savunmasıyla ilgiye değerdir.

Bu doğrultuda, İslam'ın farklı yorumlarından beslenen düşünür ve çizgilerin, modern toplumların ortak bir sorunu olan “Kamusal alanda ötekiyle birlikte var olabilme” konusuna yönelik siyasal teklif ve önerilerinin karşılaştırmalı siyaset teorisi literatürüne nasıl katkı sağlayabileceği bu bildirinin ana araştırma sorusunu oluşturmaktadır.

Bildirinin temel savı ise Batılı siyasal düşünüşün aksine İslam'ın farklı yorumlarından beslenen düşünür ve çizgilerin ilgili soruna ilişkin siyasal düşünüşlerinin iki açıdan karşılaştırmalı siyaset teorisi literatürüne katkı sağladığının ileri sürülebileceğidir. Bunlardan birincisi demokrasi dışında farklı siyasal kavramlar aracılığıyla ilgili soruna odaklanabilmeleridir. İkincisi ise demokrasinin normatif ufkunu çeşitlilik/çoğulculuk bağlamında yeniden yorumlayabilme ve bunu İslam'a referansla savunabilme potansiyeline sahip olmalarıdır.

2. Liberal Kamusal Alana Bir Alternatif: Gannuşi'nin İslami Devlet Düşüncesinde Kamusalılık

MUHAMMED ASIM ÖNCEL

Günümüzün siyaset teorisi tartışmalarında belirleyici bir konuma sahip olan kamusal alan kavramı, Batı kanonu içerisinde büyük ölçüde liberal düşüncenin etkisi altında kalmıştır. Kamusal alanda uzlaşmayı önceleyen liberal gelenek, vatandaşların kendi iyi anlayışlarını bir kenara bırakarak ortak bir noktada buluşabileceklerini öne sürmektedir. Bu nedenle liberal düşünce geleneği içerisindeki kamusal alan, siyasalın kapsamını sınırlayan ve seküler uzlaşmaya dayanan bir niteliğe sahiptir. Liberal kamusal alan Batı geleneği içinde hem kapsamı hem de sorunları açısından sıkça tartışılmıştır. Bahsedilen sorunların en başında kültürel farklılık ve çoğulculuk meselesi gelmektedir. Sekülerizm temelli bu sorunlar, farklı kültürlerden vatandaşların kamusal alanda kendi düşünce ve argümanlarını nasıl etkin bir şekilde ifade edebileceklerine odaklanmaktadır. Bu anlamda liberal kamusal alanın seküler yaklaşımına hem Batı içinden hem de Batı-dışından birçok farklı eleştirinin geldiğini söylemek mümkündür. Karşılaştırmalı siyaset teorisi açısından liberal kamusal alanı incelemek istediğimizde ise Batı-dışı metinlere odaklanmamız gerekmektedir. Farklı dinî geleneklerden üretilmiş metinler arasındaki temele dair normatif farklılıklar, karşılaştırmalı siyaset teorisinin en iyi halini ifade etmektedir. Bu nedenle hem Batı-dışı bir düşünür olan hem de İslamcı gelenekte önemli

bir yere sahip olan Gannuşî'nin düşünceleri karşılaştırmalı siyaset teorisi açısından önem arz etmektedir.

Gannuşî demokrasinin liberal değerlerden ayrıştırılıp yalnızca bir yönetim aracı olarak görüldüğünde İslam ile uyumlu olduğunu göstermeye çalışmış ve demokrasinin kökenlerinin İslam'daki şûra anlayışına dayandığını iddia etmiştir. Bu düşüncesi doğrultusunda liberal kamusal alanın seküler yaklaşımını reddetmiş, İslami bir demokrasi ve kamusal fikri geliştirmeye çalışmıştır. Gannuşî'nin kamusal alana dair belirttiği en önemli husus, liberallerin aksine, vatandaşların “ortak bir iyi” etrafında uzlaşabilecekleri düşüncesidir. İslam devletinde Müslüman ve gayrimüslim vatandaşlar, yönetim adil olduğu sürece, “ortak iyi” olarak İslam çatısı altında buluşabilirler. Adil bir yönetim olmadığında ise yöneticileri iyiliğe çağırarak, yanlışlarını düzeltmek ve kamusal alanda haklarını aramak yine vatandaşların görevidir. Bu düşünce doğrultusunda liberal kamusal alanın seküler temelde gerçekleşen uzlaşısına alternatif olarak dinî temelde ve farklılıkları da içine katma arayışı içinde olan bir uzlaşma mümkün olabilmektedir.

3. Tanınma Mücadelesi ve Popülizm Arasında İktidarın Serüveni BÜŞRA AYTEKİN

Tanınma siyaseti, 1960'lı yıllarda kimlik hareketlerinin yükselişinden bu yana tüm dünyada siyasetin gündemini meşgul etmektedir. Toplumda belirli bir kimliğe yönelik arzu edilen saygı duygusunun kazanılmasını hedefleyen her türlü politika, mücadele ve hareketi ifade eden tanınma siyaseti, özellikle 2000'li yıllarda yükselişe geçen popülizm ile siyaset sahnesini paylaşmaya başlamıştır. Seçilmiş bir zümre tarafından çalındığı iddia edilen halkın iradesini halka geri vermeyi vadeden popülizm ve tanınma arasındaki ilişki, uyumlu taraflarının yanı sıra teşkil ettiği tezatlarla karmaşık bir yapı arz etmektedir. Gerek tanınma siyaseti gerek popülist temsil, yeniden dağıtım ve müesses nizama meydan okuma gibi ortak endişeleri paylaşıyor gibi görünmektedir. Öte yandan bu iki siyaset biçiminin kutuplaşma ve çoğulculuk gibi konulara yaklaşımı birbirinden ciddi ölçüde ayrılmaktadır. Bu karmaşık ilişkiyi pratikte gözlemlemenin mümkün olduğu örneklerden biri olarak Türkiye'deki güncel siyaset, popülizm ve tanınma siyasetinin hangi temeller üzerinde birlikte çalıştığını göstermesi açısından son derece verimli bir tartışmaya kapı aralamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, bir ulus-devlet projesi olarak ortaya çıkmıştır. Türk etnisitesine, diline ve yeniden keşfedilen Türk tarihine dayanan Türk kimliğinin inşası bu projenin birincil hedefini teşkil etmiştir. Bu projenin başarıya ulaşması için sabık rejim ile tüm bağların koparılması gerektiği düşüncesi, Batıcı ve din karşıtı bir yönelimle belirgin hale gelen politikalar ile sonuçlanmıştır. Bu durum ise ilerleyen yıllarda kendi kimliklerinin yok sayıldığını hisseden İslamcılar, Kürtler ve Aleviler gibi farklı kimlik gruplarının tanınma mücadelesi verdiği bir siyasal ortama zemin sağlamıştır.

Bu gruplar arasında İslamcıların tanınma mücadelesi, yirmi yılı aşkın süredir iktidarda olan AKP'nin kuruluşuna giden yolun yapı taşlarından biri olması sebebiyle özel bir yere sahiptir. AKP'nin hikâyesini tanınma siyaseti ve popülizm bağlamında benzersiz kılan şey ise partinin sadece İslamcıların tanınma taleplerine odaklanmak yerine, tanınma mücadelesi veren farklı grupları birleştirmeyi amaçlayan popülist bir strateji ile yükselmiş olmasıdır. Kuruluşunu takip eden yıllarda AKP'nin politika ve söylemlerinde *kapsayıcı popülizm*in izlerini sürmek mümkündür. Dezavantajlı grupların toplumun meşru sınırlarından dışlanması ortak nedeni olarak *müesses nizama* dikkat çeken AKP, bu grupları da kapsayacağını vaat eden yeni bir *halk* anlayışı inşa etmiştir. Bu popülist politikanın tanınma siyaseti açısından sonuçlarına bakıldığında 2002-2010 yılları arasında Türkiye siyaseti görece olumlu bir seyir izlemiştir. Sonraki dönemin politikaları ise tanınma siyaseti bağlamında ilk dönem ile ciddi bir tezat teşkil etmektedir. Partinin *dışlayıcı popülizm* olarak isimlendirilebilecek bu dönemi ile ilk yılları arasındaki farklılıklar, siyasi ve akademik birçok tartışmanın konusu olmuştur. Çeşitli analizler; dış politikada değişen tutumlar, uluslararası konjonktürün değişen doğası veya AKP'nin yıllar içinde değişen müttefikleri gibi dönüşümün farklı yönlerine odaklanırken, söz konusu iki dönemi karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmaların eksik kaldığı görülmektedir.

Bu bağlamda, bu tebliğ söz konusu iki dönem arasındaki radikal farklılıkları bir kopuş değil tanınma siyaseti ve popülizm ilişkisinin sonucu olan bir süreklilik olarak görmeyi önermektedir. Bildiride tanınma siyaseti ve popülizm ilişkisine kısaca değinildikten sonra tarihsel süreçte İslamcı tanınma mücadelesinin seyri, sahip olduğu popülist potansiyel açısından incelenecektir. Bunun ardından ise AKP'nin 2010 öncesi ve sonrası politikaları, iki siyaset biçiminin ilişkisi açısından

incelenecektir. Bildiri iki dönemin karşılaştırmalı bir analizini yapmanın yanında, Batı siyaset düşüncesinde son derece popüler olan popülizm ve tanınma teorisinin birlikte var olabilme imkânını karşılaştırmalı olarak somut bir örnek üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır.

4. Modernleşme Tarihinde Kadın Sembolizmi

ZEHRA ÇELİK

Bu çalışma ile Osmanlı-Türk modernleşme geleneğinde kadın ve siyaset ilişkisi irdelenecek, kadının siyasetle ilişkileneceği biçimi anlaşılmasına çalışılacaktır. Osmanlı-Türk siyasi tarihi Batı ile karşılaşma ve buna tepki olarak bir Batılılaşma ve modernleşme hikâyesi şeklinde okunduğunda Doğu-Batı, geleneksel-modern, İslami-seküler ikileminde kadın sorununun merkezi bir konuma yerleştiği düşünülmektedir. Modernleşme tartışmalarında kadın meselesinin merkezi konumunun nedeni kadına atfedilen güçlü sembolik temsildir. Sembolik temsil ifadesi ile kadının siyasi failliğinin tersi olan duruma işaret edilmektedir. Tüm siyasi tarih boyunca bir sembol olarak kadınlar siyasetin nesnesi haline getirilmiş, siyaset tarafından araçsallaştırılmıştır. Bu çalışmada Osmanlı'nın son yılları ve Cumhuriyet'in kurulduğu yıllardan itibaren günümüze kadar olan süreçte kadın ve siyaset ilişkisinin dönüm noktaları belirlenecek; bu dönemlerde kadınların siyaset tarafından nasıl araçsallaştırıldığı üzerinde örneklerle durulacaktır. Bu çalışmanın savunacağı iki temel sav vardır. Birincisi, Osmanlı -Türk siyasi tarihinde kadınların siyasette kazandıkları mevzileri büyük ölçüde sembolik temsillerine borçlu oldukları öne sürülecektir. İkincisi, modernleşme tarihinde sürekliliğini koruyan Doğu-Batı geriliminde kadınların gerilim hattının merkezinde yer aldığı ve bir tarafın diğerine üstünlük kurmak için kullandığı semboller olduğu iddia edilecektir.

VIII. OTURUM 13.45 – 15.00

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ: NİÇİN VE NASIL? OTURUM BAŞKANI: AHMET OKUMUŞ

1. Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi: Bağlamsal ve Kozmopolitan MUHAMMED A. AĞCAN

Karşılaştırmalı siyaset teorisi, en genel anlamıyla, Batılı olmayan toplumların farklılık/özgüllüğünü anlayarak siyaset teorisi disiplinin genel kavramsal yapısı içinde nasıl takdir edilip ifade edileceği sorusuyla ilgilenmektedir. Bu perspektif, Batı-dışı dünyanın önemli isimler, temsil edici metinler ve baskın entelektüel geleneklerine odaklanarak mevcut siyaset düşüncesinin kanonik ufkunu genişletmeyi (1), Batılı olmayan toplumların tarihsel ve çağdaş siyasal koşullarını ve yaşam dünyasının somut sorun ve meselelerini çıkış noktası alarak, bu olgu ve deneyimlere dayalı araştırmaların özgül kavramsal ve düşünsel katkılarını ortaya koyabilmeyi (2), ve böylece siyasal teorinin kavramsal-normatif ve tematik-sorunsal yapısını çoğullandırmayı(3) amaçlar. Bu amaç, siyaset teorisinin disipliner yapısı ve araştırma metodolojisiyle ilgili kapsamlı sorgulamaları beraberinde getirmektedir. Özellikle siyaset teorisinin düşünsel bir etkinlik alanı olarak ne olduğu ve nasıl yapılacağıyla ilgili bir perspektif geliştirmeyi ve özdüşünümselliği gerekli kılar. Bu açıdan karşılaştırmalı siyaset teorisinin iki temel yönü aynı anda içermesiyle ayrıştığı ve vatandaşlarını yerine getirebileceği söylenebilir: Bağlamsal ve kozmopolitan. İlki, siyaset teorisinin disiplininin kavramsal ve normatif yapısının kurumsal, düşünsel, pratik vb. bağlamlar içinde oluştuğuna, ikincisi ise bu bağlama yerleşikliğinin daha geniş bir evrensellik ufkuna açıklığına ve gereksinimine işaret eder.

Siyaset teorisinin bağlamsal ve kozmopolitan niteliği tam olarak ne anlama gelir, neleri içerir ve nasıl bir araştırma pratiği ile gerçekleştirilebilir? Bu bildiri, bu soruya çağdaş siyaset teorisinde bir dizi yeni yorumu gündeme taşıyan iki güncel literatürle diyaloga girerek cevap aranabileceğini ileri sürmektedir. Bu literatürün ilki; kavram, norm ve ilkelerin düşünsel-olgusal bağlamından ayrı düşünülmemeyeceğini söyleyen eleştirel bağlamsalcılık, siyasal düşünüşün gerçekçi olması gerektiğinden hareketle somut siyasal meseleler ve durumlara odaklanmayı telkin eden realizm ve siyaset teorisinin sorun odaklılığına vurgu yapan yöntembilimsel tavırdan oluşur. Tümünü birlikte Batı-dışı toplumların siyasal deneyim ve sorunlarını

çıkış noktası alan bir araştırmanın düşünsel ve normatif çıktılarının takdirini temin edebilir. Çağdaş siyaset teorisindeki ikinci literatür ise kozmopolitan siyasallığın yerleşik ve çoğul temsil ve yorumunu ön plana çıkarır. Kozmopolitan siyasal düşünce, muhtelif çıkar, değer, aidiyetleri temsil eden kültürel-siyasal çoğulluğun ilişkisel ve bağlamlararası koşullarının kavramsal ve analitik kavrayışıyla gelişir. Bu iki yön birlikte, siyaset teorisine kavram ve normların bağlamsal ve yerleşik yapısıyla kültürlerarası ve kozmopolitan koşullarını eş zamanlı değerlendirme olanağı sunabilir.

2. Siyasal Düşünceleri Karşılaştırmak Mümkün mü?

NEDİM NOMER

Yaklaşık son otuz yılda yeni bir bilimsel araştırma alanı olarak ortaya çıkan ve gelişen “karşılaştırmalı siyaset düşüncesi” aslında kadim siyaset kuramı veya felsefi alanının bir devamı ve tamamlayıcısıdır. Bunun temel nedeni karşılaştırmalı siyaset düşüncesi ile siyaset kuramının birincil nesnelere özdeş olmasıdır; bu ortak nesne, bireylerin, grupların ve kurumların benimsediği ve gerçekleştirmek için gayret gösterdikleri siyasal düşüncelerdir. Bu nedenle karşılaştırmalı siyaset düşüncesi kanımca siyaset kuram analizlerinin karşılaştığı en büyük tuzaktan kaçınmak zorundadır. Bu tuzak indirgemeciliktir. İndirgemecilik bir tuzaktır çünkü bir tür kolaycılıktır: siyasal düşüncelerin zengin içeriklerini ve nedensel rollerini ortaya çıkarıp, bütün derinlikleri ile analiz etmek yerine, bu düşünceleri toplumsal ve siyasal yaşamın başka unsurlarının sadece birer yansıması olarak sunar. Bu şekilde uygulandığında, indirgemecilik siyasal düşüncelerin toplumsal ve siyasal yaşamda oynadıkları gerçek nedensel veya dönüştürücü rolü yok sayar ve onları sosyal bilimsel açıklamaların dışına çıkarır. Bu tuzaktan kaçınmanın tek yolu siyasal düşüncelerin hem bireysel hem de toplumsal yaşamdaki yerlerini, önemlerini ve oynadıkları çeşitli dönüştürücü rolleri bütün yönleri ve boyutları ile ortaya koymaktır.

Siyasal düşüncelere bu bilimsel kaygı veya amaç ile yaklaşmanın en önemli sonucu kanımca şudur: siyasal düşüncelerin siyasal yaşamdaki anlamları ve nedensel rolleri içinde buldukları tarihsel, coğrafi ve toplumsal bağlamdan bağımsız saptanamaz ve anlaşılabilir. Bir başka ifadeyle, siyasal düşünceler soyut, genel ve bedensiz değerlerdir; anlamları ve rolleri somut ve tikel ve belirli tarihsel, coğrafi ve toplumsal bedenlerde var olurlar. Bu nedenle, siyasal kuramcılarının ve bu tür kuramları karşılaştırmayı amaçlayan araştırmacıların ilk ve birincil görevi siyasal

düşüncelerin somut, tikel ve bedensel anlamlarını ve dönüştürücü rollerini ortaya çıkarmaktır. Karşılaştırmalı analiz kanımca ikincil ve soyut bir analiz tarzıdır ve ancak ilk ve somut analiz tamamlandıktan sonra anlam ve doğruluk kazanabilir.

3. İslam Siyaset Düşüncesi Nasıl Çalışılmalı?

M. AKİF KAYAPINAR

Modern ve hatta çağdaş siyaset teorisi çalışmalarını Batı kanonununun, Batılı tecrübenin, Batılı kavramların ve Batılı soruların domine ettiği konusunda pek bir şüphe bulunmamaktadır. Öte yandan 21. yüzyıl muhtelif pratik ve kuramsal nedenlerle siyaset teorisi alanında söz konusu hâkimiyete karşı bir mesafe ile başlamıştır. Bu bağlamda Batı-dışı toplumların siyasal düşünce birikimlerini de tartışmalara taşımayı hedefleyen “Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi” alt-disiplininin oluşumu ve gelişimi söz konusu mesafeyi yansıtan dikkat çekici bir adımdır. Karşılaştırmalı siyaset teorisi alanının ana-akım kulvarlarda da artık karşılık buluyor olması, diğer düşünce birikimlerinin, özellikle de İslam siyaset düşüncesi birikiminin araştırmacıların gündemine gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bununla birlikte İslam siyaset düşüncesi birikimine nasıl yaklaşılması ve yöntemsel olarak ne tür hususlara dikkat edilmesi gerektiği konusunda henüz netleşmiş bir çerçeve bulunmamaktadır.

Bu eksiklikten hareketle tebliğimde “İslam siyaset düşüncesi nasıl çalışılmalı?” sorusunu şu yedi parametre veya alt-soru üzerinden yanıtlamaya çalışacağım. 1) Karşılaştırmalı siyaset teorisi alanı İslam siyaset düşüncesinin çalışılması için ne ölçüde elverişlidir? 2) İslam siyaset düşüncesini diğer geleneklerle, özellikle de Hristiyan gelenekle, karşılaştırırken nelere dikkat edilmelidir? 3) İslam siyaset düşüncesinin alt-kulvarlarını karşılaştırmalı olarak nasıl ele almalıyız? 4) İslam siyaset tecrübesinde teori ile pratik ilişkisi nasıldır? 5) Geçmişe dönük (günümüzden farklı bir bağlama sahip) düşünceleri okurken takınılması gereken tavır ne olmalıdır? 6) Modern-öncesi ile modern arasındaki farklılaşma İslam siyaset düşüncesi çalışmalarını nasıl etkiler? 7) Canlı bir İslam siyaset düşüncesi alanı nasıl oluşturulur?

IX. OTURUM 15.15 – 16.45

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET DÜŞÜNCESİ: YAKLAŞIMLAR,
YÖNTEMLER

OTURUM BAŞKANI: MUHAMMED A. AĞCAN

1. Karşıt Kanon Hareketi Olarak Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi
AYKUT KARAHAHAN

Her bir kanonik oluşum belli bir türdeşliği içerir. Müzikte kanon peşi sıra gelen seslerin belli bir düzen içinde bütünlük oluşturmasıdır. Edebiyatta eskiden belli bir *ide* etrafında kümelenmiş akımlar kastedilirken bugün daha çok bir bir network içinde bulunmak ve daha çok görünür olmak kanonun içinde yer almak demektir. Siyasal anlamda ise belli düşünsel çerçeveler etrafında yazılan eserler akla gelmektedir. Son iki yüzyılın belki de siyasal anlamda bir *meta çerçevesi* nedir diye sorulsa çok net bir şekilde Avrupamerkezcilik akla gelmektedir. Bütün dünyaya yayılmış bir meta çerçeveyi üstelik ciddi bir akademik birikiminin yanı sıra ciddi bir pratik uygulamaya aktarmış olması onu adeta putlaşmış bir zihniyete dönüştürmüştür. Bu manada, bu zihni çerçeveye karşı çıkmak bir tür *put kırıcılığı* yapmak demektir. Böylesi bir put kırıcılığı ya da başlıkta da geçtiği üzere karşıt kanon hareketi oluşturmak ciddi bir akademik birikim ve teorik çerçeveyi gerekli kılmaktadır.

Bu anlamda, Türkiye’de, son yıllarda kendi hafızası ile irtibata geçme çalışmalarını dikkat çekmektedir. Özellikle *İslam Düşünce Atlası* isimli çalışma ile Klasik Yayınları’nın *İslam Siyaset Düşüncesi* serisinden çıkan çalışmalar bu çabaya örnektir. Bu eserler, Avrupamerkezci çerçevenin dışına çıkarak kendi nazari düşüncesi ve o nazari düşünceden teşekkül eden ameli/pratik ilimlerin nasıl bir kavramsallaştırma yaptıklarını kendi içinden bir çaba ile ortaya koyma biçimleridir. Burada amaç kendi hafızası ile irtibata kendi çabası ile ulaşmak iken geçmişte yaşanan tecrübeyi olduğu gibi bugüne taşımak değil sorulara ve sorunlara karşı nasıl bir yöntem ile yaklaşıldığını analama meselesidir. Ne geçmişi olduğu gibi bugüne taşımak mümkündür ve doğrudur, ne de bugünü geçmişe uydurmaya çalışmak. Bu tür girişimler, kendi varoluşunu yine kendinden hareketle ve kendi kaynakları ile çözmeye girişimleri olarak değerlendirilmelidir. Bu minvalde karşılaştırmalı siyaset düşüncesi her bir toplumun kendi tarihi tecrübesini kendisinin yazması ya da başkalarının çizdiği değer yüklü çerçevelerin kırılması anlamına da gelmektedir. Bu

aynı zamanda gittikçe tekdüze ve tek boyutlu hale gelen dünya siyasetinin zenginleşmesi manasına da gelecektir. Dünyanın gittikçe artan sorunları karşısında daha alternatifli çözüm setlerinin ortaya konulmasına da imkân tanıyacaktır. Dünya sorunlarının bir insanlık masası etrafında konuşulmasına imkân vermesinin yanında her toplumun ve medeniyet havzasının kendisini ifade etme aracı olarak işlev göerek, kendini insanlığın organik bir parçası olarak görmesini de sağlayacaktır. Karşılaştırmalı siyaset düşüncesine büyük katkı sağlayan R. Euben'in *kültürler arası öğrenme*, F. Dallmayr'ın *diyalojik perspektif* ve Gadamer'in *ufukların kaynaşması* kavramları bu imkâna gönderme yapan kavramlardır. Bu çalışmada bu imkânın gerçekleştirilebilirliğinin yanında özellikle Türkiye'de bu alanda atılan adımların, yapılan çalışmaların kapsam ve içeriğinin değeri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. Yükseköğretimde Muhafazakâr - Liberal Ayrışması ve Karşılaştırmalı Siyaset Teorisinin İmkânları

ÖMER TAŞGETİREN

Türkiye siyasetini anlamlandırmak için son dönemlerde siyaset bilimi literatüründe yaygınlıkla kutuplaşma kavramına başvurulmaktadır. Kutuplaşma ile siyasetin dost-düşman ekseninde yapıldığı, toplumun kamplara ayrıştığı, siyasi aktörler arasında ortak bir zeminin azaldığı ve karşılıklı güvensizlikle tanımlanan bir süreç kastedilmektedir. Kutuplaşmanın bir dereceye kadar kendisini gösterdiği alanlardan birinin de yükseköğretimin amaçlarına ilişkin olduğu söylenebilir. Son dönemde Boğaziçi Üniversitesi etrafında yapılan tartışmalara bakıldığında bu nokta görülmektedir. Bu tartışmalarda üniversiteleri muhafazakâr dünya görüşünü tanımamak ve Avrupa-merkezci olmakla eleştiren bir yaklaşımla, böyle bir çabanın üniversitenin özgür ortamını sınırlayacağını ileri süren liberal bir bakış açısı karşı karşıya gelmiştir.

Bu bildiri, karşılaştırmalı siyaset teorisinin, bu tartışmada (en azından siyaset bilimi bölümlerini ve genel olarak sosyal bilimleri ilgilendirdiği kadarıyla), konuya ilişkin farklı yaklaşımlar arasında bir orta yol bulma açısından bir açılım getirebileceğini ileri sürmektedir. Farklı siyasi motivasyon ve normatif kaygılarla yapılmakla birlikte, karşılaştırmalı siyaset teorisi literatürü genel olarak siyaset teorisi ve siyasi düşünceler tarihi öğretiminde Avrupa-merkezci bir yaklaşımı reddetmekte ve Batı-dışı olarak kabul edilen siyasi düşünce geleneklerinin çalışılması gerektiğini savunmaktadır. Bu çerçevede, bu literatürün genel yöneliminin,

Türkiye’de muhafazakâr düşünürlerin Avrupa-merkezcilik eleştirisiyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Diğer taraftan, bu literatürde yapılan Avrupa-merkezcilik eleştirisinin liberal kaygıları göz ardı etmeyen tarafları da bulunmaktadır. Karşılaştırmalı siyaset teorisi üzerine yazan bazı yazarlar, karşılaştırmaların siyaset teorisine içkin olduğunu, karşılaştırmadan yapılan bir siyaset teorisinin monoloğa dönüşeceğini, genel olarak herhangi bir siyasi konuya ilişkin farklı düşünce geleneklerinden metinler okumanın insanları eleştirel düşünmeye teşvik eden liberal eğitimin bir parçası olarak görülmesi gerektiğini ifade ederler. Bu çerçevede, karşılaştırmalı siyaset teorisinin Türkiye’de üniversite tartışmasında liberal çizginin kaygılarına hitap eden bir yönünün de bulunduğu ifade edilebilir.

Bu bildiri, karşılaştırmalı siyaset teorisi literatüründe görülen bu tezleri referans alarak yapılacak bir müfredat değişikliğinin Türkiye’de üniversite tartışmasında muhafazakâr ve liberal bakış açıları arasında var olan ayrışmayı azaltma konusunda bir rol oynayabileceğini ifade eder.

3. Siyasal Düşünceler Neden ve Nasıl Karşılaştırılmalı?: Quentin Skinner’dan Michael Freeden’a Bir *Eylem* Olarak “Siyasal Düşünme”

UĞUR ALTUNTAŞ

Siyaset teorisi ve tarih arasında anlamlı bir irtibat kurarak siyasal düşünceler tarihi çalışmalarındaki yerleşik yaklaşımları eleştiren Quentin Skinner, açıklayıcı bir yöntem arayışına işaret etmektedir. Skinner, düşünce tarihi çalışmalarında bir eser veya düşünürü ele alırken kullanılan *bağlamsal okuma* ve *metin özerkliği* yaklaşımlarına karşı ancak bu yaklaşımları da dikkate alan bir alternatif sunmaktadır. *Bağlam* ve *eylem* ilişkisine odaklanan alternatif yöntem bu anlamda düşünce tarihi çalışmalarını önemli ölçüde etkilemiştir. Siyasal düşünce ekseninde her metni bir *söz-edim* yani eylem olarak ele alma fikri, Skinner sonrası süreçte bağlamı dikkate alan farklı çalışmalarda da gözlemlenir. İdeoloji teorilerine katkılarıyla tanınan Michael Freeden da benzer bir amaçla eleştirilerini siyaset teorisinin yerleşik yaklaşımlarına yönlendirmiştir. Bu yaklaşıma göre ideolojileri anlamlı şekilde değerlendirilmenin yolu, tarihsel bağlama ve dilin döneme içkin yapısına duyarlı bir yorum çerçevesi gerektirir. Tam da bu nedenle Freeden mevcut siyasi dil ve onun

içerdiği tartışmalara duyarlı alternatif bir siyaset teorisi yaklaşımının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Karşılaştırmalı siyaset teorisi bir yönüyle farklı karşılaştırma birimlerinin tartışmaya açıldığı yöntemsel bir arayıştır. *Siyasal düşünme* de bu analiz kaynaklarından biri olarak KST literatüründe bir tartışma alanı açmaktadır. Öyle ki Freedden, karşılaştırma birimi için genelleştirilmiş bazı adayların olması gerektiğini ve bunun için siyasal düşünme sürecinin/biçimlerinin en uygun çerçevelerden birini sunduğunu iddia etmektedir. Böylelikle siyasal düşünme eylemini karşılaştırma birimi olarak ele almak; siyaset teorisi, siyasal düşünme ve eylem arasındaki ilişkiyi ve farklı siyasal düşünceler arasında karşılaştırmayı mümkün kılacak noktaları açığa çıkaracaktır. Siyasal düşünmenin bir *eylem* olarak ortaya çıkması, siyaset teorisinin ilgilendiği genel yapıları ve en az onlar kadar önemli olan tikel bağlamları da dikkate almayı gerektirir. Dilsel yapılara ve metnin niyetine odaklanan bir çerçeve, siyasal düşünceleri karşılaştırmanın neden ve niçin gerekli olduğu sorularına da bir cevap verilebilmesini sağlar.

Bu çalışma, *dilsel dönüş* sürecinin siyasal düşünce tarihi çalışmalarına etkisini ele alacak ve Skinner özelinde siyasal düşünce metinlerini bir eylem olarak değerlendiren yaklaşımı tartışmaya açacaktır. Sonrasında Freedden'in ideoloji tartışmaları çerçevesinde şekillendirdiği dilsel yapılara odaklanan alternatif kavrayışı vurgulanacaktır. Bu iki yaklaşım dikkate alınarak, siyasal düşüncede bağlam ve dilsel yapıları dikkate alan açıklayıcı çerçevenin anlamı üzerine genel bir değerlendirme yapılacaktır. Nihayetinde böylesi bir çerçevenin karşılaştırmalı siyaset teorisi literatüründe nereye konumlandığı, siyasal düşünceler ve siyasal düşünme eyleminin bir karşılaştırma birimi olarak ele alınıp alınamayacağı sorunsalından hareketle tartışılacaktır.

4. Nietzsche ve Siyaset Düşüncesinde Karşılaştırmalı Yöntemler

GÜLSÜM KARACA

Bildiri öncelikle, karşılaştırmalı siyaset düşüncesi başlığı altında siyaset düşüncesinde karşılaştırmalı yöntemlerini ele almaktadır. Karşılaştırma, son düşüncesine ilişkin veya sona eğilimli olması bakımından soncu yöntemler olarak adlandırılacak yöntemler ile *gidişat* siyaseti kavramsallaştırmasından yola çıkarak bir yöntem olarak önerilen *gidişat* düşüncesi arasında yapılacaktır.

Bildirinin amacı, siyaset düşüncesinde soncu yöntemlerin baskınlığına karşı bir yöntem önerisi olarak *gidişat* düşüncesini açığa çıkarmak ve karşılaştırmalı siyaset düşüncesi literatüründe devlet-merkezli yaklaşımlara yöneltilen eleştirilerin yanında yöntem olarak *gidişat*ın da bir başlık olarak düşünülebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, bir sona varma, bir sonu hedefleme olarak belli form, amaç ve kavramlara yaklaşmak ve uzaklaşmak üzerinden gelişen düşünme alışkanlığına karşı *gidişat* düşüncesi, daha ziyade içerik ve anlama odaklı alternatif bir düşünme yöntemini açığa çıkarması bakımından önemlidir.

Soncu yöntemler ikiye ayrılabilir. Birincisi, belli formlara yaklaşmak ve uzaklaşmak üzerinden değerlendirme yapan soncu yöntemdir. Devlet, toplum, sözleşme gibi formlar buna örnek verilebilir. Bu formlara yaklaşmak ve uzaklaşmak üzerinden oluşan bir düşünme alışkanlığını ifade eder. İkincisi ise, belli kavramlara yaklaşmak ve uzaklaşmak üzerinden değerlendirme yapan soncu yöntemdir. Amaç, iyi, fayda, çözüm, kutsal bu kavramlara örnek olarak verilebilir. Bir amaç edinmenin aynı zamanda bir sona doğru hareket etme düşüncesi olması veya ulaşılması gereken iyinin düşüncede sona ilişkin bir durum ifade etmesi bakımından bu kavramlar soncu yönetime ilişkin kavramlardır. Bu bağlamdan yola çıkarak teleolojik ve faydacı düşünmelerin soncu yöntemlere ilişkin olduğu söylenebilir.

Karşılaştırmının diğer tarafında, Nietzsche felsefesinden türetilmiş olan “*gidişat* siyaseti” kavramsallaştırmasından yola çıkarak açığa çıkarılan bir yöntem olarak *gidişat* düşüncesi vardır. “*Gidişat* siyaseti”, Nietzsche’nin, insan topluluklarının bir deneme olduğu, bir sözleşme olmadığı düşüncesinden yola çıkarak türetilmiştir. Söz konusu deneme, denemeler yaparak oluşan bir deneme halini ifade eder. Denemeler yapma, Nietzsche’nin oluş felsefesinden beslenir. Oluş da “her şeyin akış halinde” olduğu, gittiği ve geri geldiği, öldüğü ve canlandığı, son düşüncesinin olmadığı bir denemeler hali olarak ifade edilebilir. Sona varmayan sürekli “geçiş[lere]” ilişkindir. Dolayısıyla *gidişat*, deneyerek ilerleyen sürekli tecrübe etmeler, sürekli girişmeler ve gidişler halidir. Bu bağlamda öne çıkan, denemeler yaparak ve denemeler üzerinde düşünerek son düşüncesinin değil, anlamanın ve içeriğin ön plana alındığı bir *gidişat* siyaseti ve bu siyaset düşüncesiyle birlikte şekillenen bir yöntem olarak *gidişat* düşüncesidir.

Nihayetinde açık edilmek istenen şey, sona veya siyasal hedeflere yaklaşmak ve uzaklaşmak üzerinden değerlendirme yapan düşünme alışkanlığının yani, soncu yöntemlerin ağırlığının, bir yöntem olarak *gidişat* düşüncesi ile zayıflatılması olarak

ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle, sona ilişkin veya eğilimli kategorilerle doğrudan ilişkisi olmayan, insanların birlikte yaşadığı şimdide karşılına çıkan ve dönem dönem değişiklik gösteren gününbirlik olguların anlaşılması için, siyaset düşüncesinde *gidişat* yönteminin Nietzsche felsefesiyle açığa çıkan bir alternatif yöntem olduğu söylenebilir.

X. OTURUM 17.00 – 18.30

Karşılaştırmalı Siyaset Düşüncesi ve Klasikler

OTURUM BAŞKANI: ALİM ARLI

1. İbn Ezrak el-Gırnâî'nin Siyaset Düşüncesinde Dinin Tesis Edilmesi ve Dini Görevlerin Tayini İlkeleri Arasındaki İlişki

AYŞE KAYA

İbn Ezrak, Nasrîler Devleti Sultanı Musta'în Billâh (1453-1464) döneminde batı Mâleka'ya kâdi olarak, daha sonra Mâleka ve Vâdiâş kâdisi olarak, Gırnata'ya ise kâdîlcemâa olarak gönderilmiştir. Gırnata'daki iç çatışmaları görünce diğer Müslüman ülkelerin sultanlarından yardım istemiş, sonrasında burayı terk etmiştir. İbn Ezrak, sırasıyla Fas'a, Tilimsân'a, Tunus'a nihayetinde Mısır'a gider. Mısır sultanı Kayıtbay'dan Endülüs için yardım ister. Kayıtbay onun isteğini yerine getirmez. *Bedâ'î'üs-silk fi taba'i'l-mülk* adlı siyaset eseri de Endülüs için bir ıslah gayretidir.

İbn Ezrak'a (ö. 896/1491) göre mülkün tesisi, vezirin atanması, İslam dininin tesis edilmesi, ordunun hazırlanması, malın korunması, binaların çoğaltılması, adaletin tesis edilmesi, dini projelerin yapılması, yönetsel konuların düzenlenmesi, siyasete riayet edilmesi, görüş ve tecrübe sahibine danışılması, nasihat alınması, yönetimin güçlendirilmesi, valilerin ve çalışanların takdim edilmesi, maiyet edinilmesi, meclisin düzenlenmesi ve bunun engelleri, açığa çıkmanın ve gizlenmenin takdir edilmesi, dosta riayet edilmesi, kendisinde menfaat olan ve hakkı olana önem verilmesi, önceliklere mükâfat verilmesi, mülkün övgülerinin ve kahramanlıklarının sonsuzlaştırılması unsurlarının bir araya gelmesiyle kurulur. Ayrıca İbn Ezrak, bu fiillerin en iyi şekliyle olması için belli sıfatlara sahip olunması gerektiğini belirtir. Esasında bu sıfatlar, akıl, ilim, hikmet, şecaat, iffet, cömertlik vb. erdemlerdir. Bu unsurlardan mülkün din ile ilişkisine değinilecektir.

İbn Ezrak, mülk ile dinin arasındaki ilişkiyi terğîp, terhîp ve vazife olmak üzere üç kavram üzerinden ele almaktadır. Terğîp (teşvik etme) kavramı bağlamında dinin yönetim bakımından biri yöneticiyle diğeri yönetilenlerle ilgili olmak üzere iki teşvik edici yönü vardır. Bu bağlamda dinin yönetici bakımından durumu, dine önem verenin yöneticiliği hak etmesi iken dinin yönetilenler bakımından durumu ise halkın sorunlarının din aracılığıyla giderilmesidir. İkinci kavram terhîbe (korkutma) gelince İbn Ezrak'a göre dinin biri yöneticiyle, diğeri yönetilenlerle ilgili olmak üzere iki korkutucu yönü vardır. Bu bağlamda dinin yönetici bakımından durumu, yöneticinin dini dikkate almaması neticesinde yönetiminin yıkılma ihtimali iken dinin yönetilenler bakımından durumu ise dine önem verilmediği takdirde fesadın her yere yayılmasıdır. Üçüncüsü ise vazife kavramıdır. Dinin vazifesi ise yönetenler ve yönetilenler dâhil herkesi kapsamaktadır. İbn Ezrak'a göre dinin vazifesi, din ve dünyanın devamı için zorunlu olan "din, can, akıl, nesil ve mal" ilkelerinin korunmasıdır. İbn Ezrak, şayet bu beş ilkenin dokunulmazlığı kaybolursa ne dünyada mükellef insanın varlığı ne de ahirette umulan şeyin varlığının kalmayacağını belirtir. Bunun olmaması için dinin vazifesi bu beş ilkenin varlığını sağlamak ve yokluğuna sebep olacak şeyleri engellemektedir. İbn Ezrak, bazı alimlerin beş ilkeye ırzı da eklediklerini belirtir.

İbn Ezrak'a göre mülkün tesisinde dinin rolü söz konusu olunca önemli bir tamamlayıcı unsur da dini görevlerin yerine getirilmesidir. İbn Ezrak'a göre yerine getirilmesi gereken dini görevler şunlardır: namaz imamlığı, fetvalar, öğretim, yargı, adalet, hisbe teşkilatı ve para.

Bu bildiride İbn Ezrak'ın siyaset düşüncesine göre yönetimde dinin ikame edilmesinin gerekliliği ile dini görevlerin tayini ilkeleri arasındaki ilişki ele alınacaktır. Böylece dinin yönetimde ikame edilme ilkesinin, bunun uygulama alanı olan dini görevlere nasıl etki ettiği tespit edilecek ve bu yönlendirmenin hangi ilkeler bağlamında olduğu da belirlenecektir. Buna ek olarak İbn Ezrak'a göre dinin ikame edilmesi ve dini görevlerin tayin edilmesi ilkelerinin hangi erdemlerle en iyi şekilde gerçekleşeceğine de değinilecektir.

2. Osmanlı'da Toprağın Siyasal Konumu

AHMET EMRE POLAT

Bu bildiri, Osmanlı'da toprak ve yasa anlayışını göz önünde bulundurarak toprağın Osmanlı'da ne tür bir yasa anlayışı ile yurt olarak algılandığını nomos ve topos kavramları merkezinde tartışmaya açacaktır. Toprak, mülkiyet ilişkilerini aşan belirli bir yasallıkta kendisine varoluş atfedilmesi ile yurda dönüşür. Modern siyasi tartışmalar da göstermektedir ki mülkiyet ilişkilerine dayanarak siyasal alan olarak toprağa geçiş, hem hukuki hem de siyasi açıdan çatışmanın konusu haline gelmektedir. Fakat yasa çatışmanın değil, hukukun zeminidir. Osmanlı'da hukukun da uygulanacağı zemin olarak yurdun tanımlanması bu çerçevede tartışılabilir. Devletin ve halkın bu toprak üzerindeki tanımlarının birbirine temas noktasını toprağa ilişkin yasa oluşturur. Bu yasa klasik felsefe literatüründe *nomos* kavramı ile ifade bulur. Nomos'un toprakla ilgili olduğu kavram ise *topos* kavramıdır. Genel felsefe literatürü açısından toprak yasa ilişkisi, nomos ve topos ilişkisinde öncelik-sonralık meselesi zemininde genel olarak ele alınmıştır. Nomos yasa olarak ancak bir topostada varlık gösterse de "yer" in tanımlanması için önceliğin sınırını da içerecek şekilde "topos"ta mı yoksa "yer"i bir tanıma kavuşturacak olan "nomos"ta mı olduğu belirsizliğini halen korumaktadır.

Nomos ve topos meselesi bağlamında toprak alma, yasa oluşturma ve yasanın kaynağı konusunda çeşitli tartışmalar yürütülürken aslında bir yandan da savaş, barış, sınır ve toplum meselelerine de kapı aralanmaktadır. Osmanlı siyaset düşüncesi özelinde ise mesele, sınırları sürekli değişen bir devlet olarak Osmanlı'da bir yerin yurt haline getirilmesi meselesi olarak okunabilir. Nomos, hukuka da zemin teşkil eden bütüncül bir yasa ifadesidir ve bir yeri mülkiyetin ötesinde insanlar için yurt haline getiren yasallıktan Osmanlı'da nasıl söz edebileceği bu bildirinin temel soruşturmasıdır. Tarihi seyrinde sınırları sıklıkla değişen bir devlet olarak Osmanlı için toprağı tanımlayan yasa, ele geçirilen topraklardaki insanların vatandaş olarak görülüp görülemeyeceği, kaybedilen bir topraktaki halkın durumu, fethedilen bir yere yerleştirilen insanların o toprağı neye dayanarak kabulenecekleri ve orayı evleri olarak nasıl benimseyecekleri tartışmayı şekillendirecek sorulardır. Bu meselenin toprağın mülkiyet ilişkilerini düzenleyen hukuk vasıtasıyla çözülemeyeceği, bunun insanların içsel birlikleriyle alakalı olduğu açıktır. Bu nedenle devletin bir yeri yurt olarak dönüştürmesi ya da bir toprağa yönelmesi de öncelikli olarak yasa fikri ile alakalıdır ve mülkiyet, savaş, barış, sınır ve toplumun

bu bağlamda yurtla teması kurulabilir. Bu bildiride, Osmanlı'da yasa anlayışını bu hususları göz önünde bulundurularak ele alacağız.

3. Siyaseti Karşılaştırmak: Machiavelli'nin *Prens'i* ve Şehzade Korkut'un *Da'vetü'n-Nefs'i*

HULUSİ UMUDUM

Niccolò Machiavelli Floransa'da *Prens* adlı yapıtını kaleme aldığı yıllarda Şehzade Korkut "*Da'vetü'n-Nefsî Tâliha ile'l-A'mâli Sâliha* isimli eseri yazmıştı. Leo Strauss'un tespitiyle Machiavelli ahlak ile siyaseti ayırarak modern siyaset düşüncesine kapı aralarken Şehzade Korkut siyaset ve ahlakı adeta birbirine perçinlemekteydi. Machiavelli Floransa'da kaybettiği itibarını kazanmak için bu yapıtını kaleme almışken, Şehzade Korkut babasına arzuhal sadedinde eserini ortaya koymuştu.

Yukarıdaki paragraf düşünüldüğünde bir karşılaştırma yapıldığı söylenebilir mi? Yanıt evetse, hangi yöneme dayanarak bu karşılaştırma yapılmıştır? Cevap hayırsa, aynı dönemde farklı ülkeler, kültürler, dinler içinde yaşayan iki önemli isim siyasete dair yazdıkları üzerinden bir karşılaştırma nasıl yapılabilir? Bunları karşılaştıracak bir metot var mıdır, geliştirilebilir mi?

Karşılaştırmaya dair bir metottan bahsetmeden evvel dikkat edilmesi gereken husus, karşılaştırmının (ve metodunun) içinden konuştuğu metafiziğin kabulleri olmalıdır. Bu bakımdan, temelini özdeşlik (identity) üzerinden kuran bir karşılaştırmının, farkları tali ve tabi addederek metodunu şekillendirmesi kaçınılmaz olacaktır. O zaman bahsi geçen metot karşılaştırılan kavram, obje ya da konuların nevi şahsına münhasır (sui generis) yanlarını göz ardı ederek ya da karşılaştırılanlardan birini diğerine göre eksik sayarak mukayese etme tehlikesine düşebilmektedir.

Bu bağlamda, soykütüğü Saussure, Heidegger, Nietzsche, Derrida, Foucault ve Deleuze gibi düşünürlerden çıkarılan bir "fark felsefesinden" bahsetmek mümkündür: Özdeşliğin temel olduğu düşünce geleneği içinde farkı olumlayan, hatta farkı esas alan bir düşünce biçimi 20. yüzyıl itibarıyla gelişmiştir ve fark felsefesi ışığında siyaset bilimi ve siyaset felsefesinde yeni yaklaşımlar, metotlar vücuda getirilmiştir.

Bu çalışmada *Prens* ve *Da'vetü'n-Nefs* metinleri üzerinden bir inceleme ile fark felsefesiyle siyaset felsefesi/siyaset biliminde karşılaştırma sorunsalına dair bir tartışma başlatılacak ve alternatif bir yaklaşım geliştirmenin olanakları araştırılacaktır.

4. Anayasalcılık ve Çoğulculuk Düşünceleri Arasında Eklektik Bir Siyasal ve Toplumsal Model Olarak Medine Vesikası

SELMAN BÜYÜKKARA

Medine Vesikası, Müslümanların Medine'ye hicretiyle beraber Hz. Peygamber'in Müslümanlarla Yahudiler arasında tesis ettiği bir anlaşmadır. Bu tarihi belge, o dönemin dini ve toplumsal dinamiklerini yansıtırken, çağdaş Türkiye'nin entelektüel tarihinde de önemli bir tartışmaya konu olmuştur. Medine Vesikası, özellikle 1990'lı yıllar Türkiye'sinde postmodernizm, anayasalcılık ve çoğulculuk gibi birçok kavram dolayısıyla gündeme gelmiştir. Vesika'nın dönemin siyasal ve toplumsal problemlerine bir çözüm sunduğu iddiası, Vesika'yı bir siyaset düşüncesi metni yapmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Medine Vesikası'nı ilahiyat disiplini içerisinde inceleyen genel literatürün aksine vesikayı ve ona dair yaklaşımları siyaset düşüncesinin bir parçası olarak ele almaktadır. Bu kapsamda, dönemin tartışmaları her ne kadar anayasalcılık ve çoğulculuk teorilerinin kavramsal çerçevesinden sıkça yararlınsa da ilgili literatüre doğrudan bir referans bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma aynı zamanda küresel akademik literatür içerisinde Medine Vesikası tartışmalarının nerede konumlandırılması gerektiği sorusu çerçevesinde anayasalcılık ve çoğulculuk teorileri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

Öncelikle, 1990'lı yıllarda Turgut Özal'ın liberal politikaları ve uluslararası entegrasyon çabaları Türkiye kamuoyunu ve siyasi arenasını canlandırmıştır. Bununla birlikte postmodernizm, Aydınlanmacı düşünceden türetilen liberal evrensel değer ve hakikat iddialarını eleştiren bir yaklaşım olarak Kemalist ideolojiye ve Türkiye'nin ulus-devlet yapısına karşı çıkan entelektüel ve düşünürlerin eleştirel zeminini oluşturmuştur. Temelde Türkiye ulus-devlet yapısının ve 1982 Anayasası'nın eşitlikçi, kapsayıcı ve demokratik niteliklere sahip yeni bir toplumsal sözleşmeyle değiştirilmesi gerektiği vurgusu ön plana çıkmıştır. Bir grup İslamcı düşünürüne göre ise, Hz. Peygamber'in Medine'de Müslümanlar ile Yahudilerin siyasal ve toplumsal alanda beraber yaşamalarına imkân sağlayan Medine Vesikası modeli, Türkiye için çoğulcu ve kapsayıcı ilkelere dayalı bir toplumsal sözleşme yahut anayasa vadetmektedir. Bu noktada, Medine Vesikası'nı gündeme taşıyan İslamcılar hem liberal hem de postmodernist düşünceyle irtibat kurmuştur. Bu İslamcı düşünürler Medine Vesikası'nın toplumsal sözleşme niteliğini yeniden değerlendirirken

dönemin siyasal koşulları çerçevesinde küresel akademik tartışmalardan da faydalanarak vesikayı anayasalcılık ve çoğulculuk düşünceleri kapsamında ele almışlardır.

İlk olarak İslamcı entelektüeller, Medine Vesikası'nın formel bir yapıya sahip olması, toplumsal sözleşme neticesinde ortaya çıkması ve hükümeti sınırlandırıcı etkileri barındırması üzerinden anayasalcılık düşüncesinin üç temel bileşeniyle ilişkilendirmişlerdir. İkinci olarak, Medine Vesikası'nın çoğulcu bir toplumsal yapı hedeflediği iddiası dönemin başta hukuki çoğulculuk olmak üzere, ahlaki çoğulculuk ve klasik liberal çoğulculuk teorileriyle paralel şekilde inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, İslamcı düşünürlerin Medine Vesikası'nı ortaya çıktığı dönemin siyasi ve düşünsel bağlamından ziyade 1990'lı yılların ulusal ve küresel entelektüel tartışma konularına referansla değerlendirerek daha eklektik sonuçlara ulaştıklarını iddia etmektedir.

KATILIMCILAR

Abdulhamit Soğukpınar Araştırma Görevlisi, Giresun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ahmet Emre Polat Dr.

Ahmet Okumuş Dr. Öğretim yesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi - Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Alim Arlı Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İşlam lkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı

Aslı Akbaş Doktora ğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Aykut Karahan Bağımsız araştırmacı

Ayşe Kaya Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İşlam Felsefesi Ana Bilim Dalı

Ayşeğl elik İbn Haldun Üniversitesi İşlam Hukuku Yüksek Lisans ğrencisi

Aytaç Odacılar İzmirden Ktup elebi Üniversitesi, İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Büşra Aytekin Doktora ğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Büşra Oğuz Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi İşlami İlimler Fakültesi Fıkıh Anabilim Dalı

Elif Keleş Araştırma Görevlisi, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı

Emrullah Aygün Araştırma Görevlisi, Marmara Üniversitesi İslam Hukuku Anabilim Dalı

Enes Furkan Ömeroğlu Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim Dalı

Ertuğrul Zengin Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü

Feyza Pınar Yaşar Yüksek Lisans Öğrencisi, İTÜ Siyaset Çalışmaları Bölümü

Feyzullah Yılmaz Dr. Öğretim Üyesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Gülsüm Karaca Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Harun Akdemir Doktora Öğrencisi, Leipzig Üniversitesi Graduate School Global and Area Studies

Havva Usta Doktora Öğrencisi Marmara Üniversitesi Temel İslam Bilimleri

Hulusi Umudum Dr. Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi

Hüseyin Etil Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Hüseyin Yalçın Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi

İbrahim Buldur Araştırma Görevlisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

İsmail Yaylacı Dr. Öğretim Üyesi Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

M. Fahri Danış Dr Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü /

Mehmet Akif Kayapınar Dr. Öğretim Üyesi İstanbul Üniversitesi

Muhammed Ali Ağcan Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

- Muhammed Asım Öncel** Araştırma Görevlisi ve Doktora Öğrencisi,
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü & İstanbul
Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Mücahid Gürbüz** Araştırma Görevlisi, Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Nedim Nomer** Dr. Öğretim Üyesi, Sabancı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Nurullah Ardiç** Prof. Dr. İTÜ Fen-Edebiyat, İnsan ve Toplum Bilimleri
- Ömer Faruk Uysal** Misafir Araştırmacı, Columbia Üniversitesi; Doktora
Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
- Ömer Taşgetiren** Dr. Öğretim Üyesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Özgür Kavak** Doç. Dr. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam
Bilimleri Bölümü, İslam Hukuku Anabilim Dalı
- Selman Büyükkara** Araştırma Görevlisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Serhat Aslaner** Dr. Bilim ve Sanat Vakfı
- Tolgahan Ceylan** Araştırma Görevlisi, Amasya Üniversitesi, Merzifon İktisadi
ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora
Adayı, İstanbul Üniversitesi (İktisat Fakültesi) Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler Bölümü
- Uğur Altuntaş** Araştırma Görevlisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal
Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Karşılaştırmalı Siyaset
Anabilim Dalı
- Yunus Turan** Araştırma Görevlisi, Scuola Normale Superiore
- Zehra Çelik** Araştırma Görevlisi & Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Zeynep Kırbaoğlu** Doktora Öğrencisi, İTÜ Siyasal ve Toplumsal Düşünceler
Programı

www.bisav.org.tr

Bilim ve Sanat Vakfı
Vefa cad. No: 41
Fatih/İSTANBUL

